

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 17 april 1935 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 januari 1934 till riksdagen avlämnad proposition, nr 3, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, *dels* att 5 kap. 7 §, 16 kap. 5 och 7 §§, 19 kap. 22 § samt 21 kap. 23, 36, 38, 43, 44 och 46 §§ lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 21 kap. i lagen skall från och med avdelningen G hava följande ändrade lydelse:

5 KAP.

7 §.

Där med bestämmande av ersättning, varom i 14 kap. 6 och 8 §§ förmäles, skall anstå till dess skiftet i övrigt blivit genom laga kraft ägande beslut fastställt, skall vad i detta kapitel finnes stadgat eller enligt kapitlet lagligen beslutas rörande nyttjande av skifteslagets ägor i tillämpliga delar gälla intill dess förrättning för berörda ändamål jämväl blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd.

16 KAP.

5 §.

Har laga — — — 2 §§ föreskrives.

Där utan återförvisning rättelse i skifte beslutats, åligge lantmätaren, efter i samband med beslutet meddelad föreskrift, att, sedan beslutet vunnit laga

kraft, i skifteshandlingarna införa de tillägg och ändringar, som av rätten föranledas.

7 §.

Lantmätaren vare skyldig att emot stadgad lösen till delägarna utlämna ett exemplar av skifteskartan inom ett år eller, där skifte avser skifteslag, varom i 1 kap. 2 § under 2 eller 3 sägs, inom sex månader från det beslut om fastställelse av skiftet vunnit laga kraft; skolande i fråga om utlämnandet gälla vad i 2 § stadgas för det fall att skifteshandlingarna ej utlämnas vid avslutningssammanträdet.

19 KAP.

22 §.

Lantmätaren vare skyldig att emot stadgad lösen till vederbörande sakägare utlämna ett exemplar av kartan inom fyrtiofem dagar från det beslut om fastställelse av förrättningen vunnit laga kraft; skolande i fråga om utlämnandet gälla vad i 21 § stadgas för det fall att förrättningshandlingarna ej utlämnas å sammanträde.

21 KAP.

23 §.

Mot beslut eller åtgärd under jorddelningsförrättning, som i denna lag avses, i andra fall, än nu är sagt, må, såvitt ej annat följer av bestämmelserna i 68 §, talan föras genom besvär, som, ställda till ägodelningsrätten, skola ingivas till ägodelningsdomaren inom trettio dagar från den dag, då den förrättning, under vilken beslutet meddelats eller åtgärden vidtagits, blivit avslutad.

Under jorddelningsförrättning — — — blivit fastställt.

36 §.

Ägodelningsdomaren före protokoll vid ägodelningsrättens sammanträden och underskrive protokollet å rättens vägnar. Han skall ock föranstalta där om att anteckning om sådant till ägodelningsrätten inkommet jorddelningsmål, som avses i 15 § under 5, 6 och 7 samt i 16 § första stycket, verkställas såväl i lagfartsprotokollet å nästa inskrivningsdag som ock i lagfartsboken.

Ägodelningsdomaren skall — — — av Konungen.

38 §.

Ägodelningsrättens utslag — — — sin talan.

Det åligger — — — delar därav.

Har ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten meddelat fastställelse å jorddelningsförrättning inom samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall ägodelningsdomaren utan dröjsmål underrätta byggnadsnämnden om beslutet.

43 §.

Hava besvär icke inom stadgad tid anförts mot avslutad jorddelningsförrättning, varom ovan sägs, överlämne överlantmätaren, där ej stadgandena i tredje stycket av denna paragraf eller i 68 § annat föranleda, handlingarna till ägodelningsdomaren; bifoge ock eget yttrande ävensom den förklaring över gjorda anmärkningar, han må hava infordrat från förrättningslantmätaren. I fråga om yttrande, varom nu är sagt, gälle vad i 28 § andra stycket sägs.

Sedan handlingarna — — — stycket sägs.

Utgöres förrättningen — — — äga tillämpning.

44 §.

Då laga kraft ägande beslut om fastställelse föreligger, teckne ägodelningsdomaren, i den mån ej föreskriften i andra stycket annat föranleder, bevis om fastställelsen å kartan, därest sådan finnes, ävensom, där fråga är om annan förrättning än avstyckning, å förrättningshandlingarna, allt i enlighet med av Konungen utfärdade närmare föreskrifter.

Har överlantmätaren — — — beträffande överlantmätaren.

46 §.

Har vid jorddelningsförrättning blivit bestämt, att ersättning skall från ägolott utgå, åligge det ägodelningsdomaren, efter det förrättningen blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd, att föranstalta därom, att angående beloppet samt de tider, å vilka ersättningen skall betalas, anteckning varder gjord såväl i inteckningsprotokollet å nästa inskrivningsdag som ock i inteckningsboken.

G. Om rätt att fullfölja talan mot beslut i jorddelningsmål.

50 §.

Klagan må ej föras över ägodelningsdomares beslut i fråga om jäv mot förrättningsman eller över ägodelningsrätts utslag beträffande ägors gradering eller åsättande av sådant jämförelsetal eller uppskattningsvärde, varom i 11 kap. 2 § andra stycket förmäles.

51 §.

Över beslut, varigenom fastställelse meddelats å jorddelningsförrättning, må ej föras klagan utom i fall varom nedan i denna paragraf sägs.

Har, efter det besvär anförts i anledning av avslutad jorddelningsförrättning, fastställelse meddelats å förrättningen, må den, vilkens talan sålunda lämnats utan bifall, fullfölja talan mot utslaget, dock allenast i den mån honom därigenom emot gått.

Beslut, varigenom fastställelse meddelats å jorddelningsförrättning inom samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, må överklagas av byggnadsnämnden.

52 §.

Har fastställelse vägrats å jorddelningsförrättning, mot vilken besvär icke blivit anförda, må klagan över beslutet fullföljas jämväl av förrättningslantmätaren.

Innefattar eljest beslut förpliktande för förrättningslantmätaren att utan särskild ersättning omgöra förrättning eller del därav eller att gälda kostnad för ägodelningsrättens sammanträde, då må han föra klagan mot beslutet därutinnan.

53 §.

Där ej efter vad ovan sägs eller eljest finnes stadgat vid ägodelningsrätts eller ägodelningsdomares beslut i jorddelningsmål skall förbliva, må talan mot sådant beslut fullföljas hos hovrätten.

Över hovrätts beslut i jorddelningsmål må, såvitt ej på grund av vad i 51 och 52 §§ eller eljest finnes stadgat vid hovrättens beslut skall förbliva, talan fullföljas hos Konungen; dock skola därutinnan jämväl rättegångsbalkens föreskrifter om särskilda inskränkningar i fullföljdsrätten äga motsvarande tillämpning.

H. Om förfarandet vid fullföljd av talan mot ägodelningsrätts och ägodelningsdomares beslut i jorddelningsmål.

54 §.

Talan mot ägodelningsrätts eller ägodelningsdomares beslut föres genom besvär, vilka, ställda till hovrätten och åtföljda av ägodelningsrättens eller ägodelningsdomarens protokoll, skola ingivas till ägodelningsdomaren inom trettio dagar från utslaget eller beslutets dag, denna oräknad. I fråga om fullföljden skall, såvitt ej i denna lag särskilda stadganden därom meddelas, vad i rättegångsbalken eller eljest i lag eller författning är föreskrivet beträffande fullföljd av talan mot allmän underrätts beslut äga motsvarande tillämpning, med iakttagande därav, att vad i 25 kap. 8 § rättegångsbalken sägs om häradshövding skall gälla om ägodelningsdomaren.

Vid besvären skall fogas styrkt avskrift av besvärsinlagan jämte därtill hörande handlingar utom ägodelningsrättens eller ägodelningsdomarens protokoll, vid äventyr att ägodelningsdomaren eljest, där delägare skall höras över besvären, låter på klagandens bekostnad verkställa erforderlig avskrift. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning i avseende å kartor eller andra ritningar, ej heller å handlingar av vidlyftigare beskaffenhet, såsom protokoll i rättegångsmål eller handlingar rörande laga skifte eller därmed jämförlig förrättning.

Har klaganden underlåtit att till ägodelningsdomaren inkomma med protokoll i målet och är ej detta av annan part ingivet, förelägge ägodelningsdomaren klaganden viss tid att inkomma därmed, vid äventyr att, där det ej är hos hovrätten tillgängligt, då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan. Föreläggande varom nu är sagt skall genom

ägodelningsdomarens försorg tillställas klaganden. Sådant föreläggande må dock ej meddelas, där av handlingarna uppenbarligen framgår att besvären icke kunna till prövning upptagas.

55 §.

Då besvär inkommit, låte ägodelningsdomaren, där ej uppenbart är att besvären icke kunna till prövning upptagas, genast efter klagotidens utgång översända avskrifterna av besvärshandlingarna till den delägare, som blivit utsedd att förvara förrättningshandlingarna, eller, om denne är klagande eller icke någon är utsedd att förvara förrättningshandlingarna eller hinder eljest möter, till annan delägare, och förelägge genom kungörelse i kyrkan, på sätt i 3 kap. 1 § sägs, de icke klagande delägarna att inom trettio dagar från kungörandet till ägodelningsdomaren ingiva eller med posten insända till hovrätten ställd förklaring över besvären, vid påföljd att underlåtenhet därutinnan icke föranleder uppehåll med målets avgörande med mindre inom samma tid visas laga förfall. Kungörelse, varom ovan sägs, skall innehålla uppgift å den person, till vilken avskrifterna blivit översända.

Vid de avskrifter, som sålunda översändas, foge ägodelningsdomaren skriftlig uppgift å de handlingar, varav på grund av stadgandet i 54 § andra stycket andra punkten avskrift icke verkställts.

56 §.

Yrkas i besvär, att ersättningsskyldighet eller skyldighet att utföra arbete på egen bekostnad skall åläggas förrättningslantmätaren, eller erfordras eljest förklaring av denne, skola besvärshandlingarna genom ägodelningsdomarens försorg tillställas honom med föreläggande att inom trettio dagar därefter med återställande av handlingarna avgiva förklaring, vid påföljd att, om förklaring ej inkommit inom föreskriven tid, det ej må föranleda uppehåll med målets avgörande med mindre inom samma tid visas laga förfall.

57 §.

Sedan klagotiden utlupit samt, där föreläggande att inkomma med protokoll i målet eller att avgiva förklaring meddelats, föreläggandet blivit fullgjort eller därför utsatt tid tilländagått, skall ägodelningsdomaren insända handlingarna i målet till hovrätten. Avse besvären allenast ett under rättegången eller i slutligt utslag meddelat beslut av beskaffenhet, som omförmäles i 16 kap. 10 § rättegångsbalken, skola dock förrättningshandlingarna insändas endast därest ägodelningsdomaren finner uppenbart att desamma äro för hovrätten behövliga eller ock hovrätten förordnar om deras insändande.

58 §.

I jorddelningsmål må hovrätten, där så finnes erforderligt, till biträde åt sig kalla överlantmätare eller annan sakkunnig person. I fråga om jäv mot

biträdet samt ersättning åt honom skall vad i 13 § finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Erfordras för utredning av teknisk fråga undersökning å marken, må hovrätten uppdraga åt överlantmätare att ensam eller med biträde av två ägodelningsnämndemän verkställa sådan undersökning. Om underrättelse rörande tiden för undersökningen samt om ersättning åt ägodelningsnämndemännen gälle vad i 32 § finnes för där utsatt fall stadgat.

59 §.

När hovrätten meddelat slutligt utslag i jorddelningsmål, skola handlingarna i målet ofördröjligen översändas till ägodelningsdomaren. Därjämte skall en avskrift av utslaget tillställas förrättningslantmätaren.

Har hovrätten meddelat fastställelse å jorddelningsförrättning inom samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall underrättelse om beslutet utan dröjsmål meddelas byggnadsnämnden.

I. Om förfarandet vid fullföljd av talan mot hovrätts beslut i jorddelningsmål.

60 §.

I fråga om fullföljd av talan mot hovrätts beslut i jorddelningsmål skall, såvitt ej i denna lag särskilda stadganden därom meddelas, vad i rättegångsbalken eller eljest i lag eller författning är föreskrivet beträffande fullföljd av talan mot hovrätts beslut i mål, som dit fullföljts från allmän underrätt, äga motsvarande tillämpning.

61 §.

Besvär över hovrätts utslag eller beslut i jorddelningsmål skola, ställda till Konungen, ingivas till ägodelningsdomaren inom trettio dagar från utslagets eller beslutets dag, denna oräknad. Vad i 30 kap. 35—37 §§ rättegångsbalken är stadgat om skyldighet att vid besvär foga vissa handlingar skall äga motsvarande tillämpning utom såvitt fråga är om handling som jämlikt 59 eller 62 § i förevarande kapitel skall av hovrätten översändas till ägodelningsdomaren.

Vid besvären skola fogas, utöver vad av första stycket följer, tillika styrkta avskrifter av besvärslagan, hovrättens protokoll och utslag i målet samt nedsättningsbevis eller myndighets intyg om fattigdom, så ock av de övriga inlagor och skriftliga bevis, som klaganden må ingiva, med undantag dock för kartor och andra ritningar samt handlingar av vidlyftigare beskaffenhet, såsom protokoll i rättegångsmål eller handlingar rörande laga skifte eller därmed jämförlig förrättning. Har klaganden underlåtit att ingiva avskrift, som enligt vad nu är stadgat skall fogas vid besvären, låte ägodelningsdomaren, där delägare skall höras över besvären, på klagandens bekostnad verkställa sådan avskrift.

62 §.

Hava särskilda besvär anförts över ett av hovrätten under rättegången meddelat beslut, skall ägodelningsdomaren därom genast underrätta hovrätten, genom vars försorg de handlingar i målet, vilka angå den genom beslutet avgjorda frågan, tillika med ägodelningsrättens eller ägodelningsdomarens protokoll skola översändas till ägodelningsdomaren.

63 §.

Förelägganden, som avses i 30 kap. 36 och 41 §§ rättegångsbalken, skola i jorddelningsmål meddelas av ägodelningsdomaren. Avser sådant föreläggande annan handling än ägodelningsrättens eller ägodelningsdomarens protokoll, skall i föreläggandet intagas erinran om skyldigheten att ingiva styrkt avskrift av handlingen.

Föreläggande varom nu är sagt skall genom ägodelningsdomarens försorg tillställas klaganden. Sådant föreläggande må dock ej meddelas, där uppenbart är att besvären icke kunna till prövning upptagas.

64 §.

Har part inkommit med ansökan om tillstånd att fullfölja talan i målet, skall ägodelningsdomaren, sedan klagotiden utlupit samt, där föreläggande enligt 63 § meddelats, efter det föreläggandet fullgjorts eller därför utsatt tid tilländagått, insända samtliga handlingar i målet till Konungens nedre justitie-revision.

Skall, sedan Konungens beslut meddelats, förklaring infordras över besvär som anförts av sökanden eller annan klagande, varde samtliga handlingar i målet, utom förrättningshandlingarna, tillika med avskrift av Konungens beslut till ägodelningsdomaren översända.

65 §.

Över anförda besvär låte ägodelningsdomaren snarast möjligt efter klagotidens utgång eller, i fall som avses i 64 §, sedan de i andra stycket av samma paragraf avsedda handlingarna till honom översänts, infordra till Konungen ställda förklaringar; dock skola förklaringar icke infordras, där uppenbart är att besvären ej kunna till prövning upptagas eller där, oaktat föreläggande enligt 63 § meddelats och den i föreläggandet utsatta tiden tilländagått, hovrättens protokoll eller utslag i målet eller behörigt intyg om fattigdom icke inkommit.

I fråga om infordrande av förklaringar skall vad i 55 och 56 §§ finnes stadgat äga motsvarande tillämpning. Därvid skola motparterna i den i samma paragrafer angivna ordning jämväl tillhandahållas hovrättens protokoll och utslag i målet samt de av hovrätten prövade, av klaganden ingivna handlingar, över vilka motparterna icke lämnats tillfälle att yttra sig, ävensom, där klaganden erhållit Konungens tillstånd att fullfölja talan, Konungens där-

utinnan meddelade beslut. Vad sålunda är stadgat skall dock, där förklaringar skola infordras i den i 55 § stadgade ordning, ej tillämpas å kartor, andra ritningar eller handlingar av vidlyftigare beskaffenhet, med mindre klaganden ingivit styrkta avskrifter därav.

Skall på grund av vad sålunda är stadgat motparterna tillhandahållas avskrift av annan handling än i 61 § andra stycket omförmäld, och har sådan avskrift icke ingivits av klaganden, varde den av ägodelningsdomaren anskaffad på klagandens bekostnad.

66 §.

I mål, däri ansökan om tillstånd att fullfölja talan icke gjorts eller sådan ansökan bifallits, skall ägodelningsdomaren, sedan målet kommit i skick att kunna företagas till slutligt avgörande, till Konungens nedre justitierevision insända de hos ägodelningsdomaren befintliga handlingarna i målet.

67 §.

Vad i 58 § finnes stadgat skall äga motsvarande tillämpning i jorddelningsmål, som dragits under Konungens prövning.

K. Om förfarandet i vissa avstyckningsmål.

68 §.

I mål om avstyckning inom samhälle eller område, varom i 19 kap. 5 § andra stycket sägs, skall såväl vad enligt denna lag ankommer på ägodelningsrätt och ägodelningsdomare utom såvitt angår bestämmande av fastighetsgräns i samband med avstyckningen samt tvist, varom i 19 kap. 15 § sägs, som ock överlantmätarens befattning med fastställelseprövning fullgöras av Konungens befallningshavande.

Är någon missnöjd med beslut angående bestämmande av fastighetsgräns i samband med avstyckning, varom i denna paragraf är fråga, skall beträffande fullföljd av talan mot sådant beslut vad i 19 § första stycket stadgas äga tillämpning; och gälle om fastställelse av sådan gränsförrättning vad förut i denna lag är bestämt.

I mål rörande avstyckning inom samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall, där vid förrättningen sådant påyrkats eller Konungens befallningshavande eljest så prövar nödigt, innan målet avgöres, yttrande däri inhämtas från byggnadsnämnden.

Är fråga om avstyckning av mark för sammanläggning med annan fastighet, må Konungens befallningshavande meddela fastställelse å avstyckningen allenast under villkor, att förordnande gives om sammanläggningen enligt vad därom är särskilt stadgat.

Beträffande klagan över Konungens befallningshavandes beslut i mål, varom i denna paragraf sägs, gälle i tillämpliga delar vad i 50—52 §§ i detta kapitel

stadgas. Klagan föres genom besvär i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935; dock att i fråga om fullföljd av talan mot utslag eller beslut, som tidigare meddelats, äldre lag skall äga tillämpning.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 2 kap. 10 § samt 3 kap. 3 och 7 §§ lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 10 § samt 3 kap. 3 och 7 §§ lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

2 KAP.

10 §.

Sedan förrättningsmannen — — — till handa.

Beträffande förfarandet i mål som här avses samt talan mot däri meddelade beslut skola bestämmelserna i 21 kap. avdelningarna D, G, H och I i lagen om delning av jord å landet i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Inom fjorton — — — framställt begäran.

Sedan utlåtandet — — — bestämda gränslinjerna.

3 KAP.

3 §.

Sammanläggning enligt — — — 2 § jordabalken.

Är område — — — återköpsrättens innehavare.

Finner ägodelningsdomaren — — — ägodelningsrättens prövning.

Ägodelningsdomaren åligger — — — angående sammanläggning.

Beträffande förfarandet i ärende som här avses samt talan mot däri meddelade beslut skola bestämmelserna i 21 kap. avdelningarna D, G, H och I i lagen om delning av jord å landet i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

7 §.

Så snart — — — om beslutet.

Om ansökningen — — — i in-teckningsprotokollet.

Beslut, varigenom — — — för registret.

Rörande av hovrätten eller Konungen meddelat beslut av beskaffenhet, som i första eller tredje stycket avses, skall underrättelse i enlighet med vad där

¹ Senaste lydelse se SFS 1931:143.

föreskrives meddelas genom hovrättens eller Konungens nedre justitierevisions försorg. På sätt sålunda stadgats skall ock, där hovrätten eller Konungen upphävt beslut varigenom ansökan om sammanläggning bifallits, därom lämnas underrättelse till byggnadsnämnden och den som för fastighetsregistret.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935; dock att i fråga om fullföljd av talan mot beslut, som tidigare meddelats, äldre lag skall äga tillämpning.

3) L a g

angående ändrad lydelse av 39 § lagen den 22 juni 1921 (nr 378) om ströängars indragande till kronan.

Häri genom förordnas, att 39 § lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan skall erhålla följande ändrade lydelse:

39 §.

Utöver vad i 34—38 §§ finnes stadgat skall beträffande rättegång i mål om ströängars indragande i tillämpliga delar gälla vad i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet enligt dess ursprungliga lydelse är föreskrivet i avseende å rättegången i jorrdelningsmål.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935.

4) L a g

angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Häri genom förordnas, att 18 § lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

18 §.

I fråga — — — annorlunda stadgat.

Fullföljes talan mot förrättningen, förelägge ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten lantmätaren att inom viss tid insända handlingarna i målet. I

¹ Senaste lydelse se SFS 1929: 54.

fråga om förfarandet i mål som här avses samt talan mot däri meddelade beslut gälla vad angående klagan över avslutat laga skifte är stadgat.

Den i — — — beslut avgjord.

Skall med — — — 12 § förmåles.

Är fråga om område — — — särskilt namn.

Är fråga om annat — — — varder avskild.

Om beslut — — — Konungens befallningshavande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935; dock att i fråga om fullföljd av talan mot beslut, som tidigare meddelats, äldre lag skall äga tillämpning.

---

5) L a g

angående ändrad lydelse av 15, 19 och 21 §§ lagen den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet.

Häri genom förordnas, att 15, 19 och 21 §§ lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

15 §.

Sedan ärendet — — — om sammanläggningen.

Har sökanden — — — ägodelningsrättens prövning.

Huruledes, då fråga är om sammanläggning med fastighet av ägovidd, som för ändamålet skall avstyckas från annan fastighet, beslut i ärendet, där ansökningen bifalles, i vissa fall skall meddelas i sammanhang med fastställelse å avstyckningen, därom skils i lagen om delning av jord å landet. Ankommer fastställelseprövningen å Konungens befallningshavande, må förordnande om sammanläggningen ej meddelas, förrän avstyckningen blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd på sätt i 21 kap. 68 § i nyssnämnda lag sägs.

Angående meddelat — — — i ärendet.

Ägodelningsdomaren åligger — — — angående sammanläggning.

Beträffande förfarandet — — — till efterrättelse.

19 §.

Om utgången — — — skriftlig underrättelse.

Är ägodelningsdomaren — — — beslutet däri.

Har ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten bifallit ansökning om sammanläggning, och ingår däri sådan fastighet, som i 9 § omförmåles, skall ägodelningsdomaren utan dröjsmål underrätta jordbrukskommissionen om beslutet.

21 §.

I fråga om talan mot beslut i sammanlägningsärende skola bestämmelserna i 21 kap. lagen om delning av jord å landet i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Har ansökning om sammanläggning bifallits, och ingår i sammanläggningen sådan fastighet, som i 9 § omförmäles, äge jordbrukskommissionen överklaga beslutet.

Rörande av hovrätten eller Konungen meddelat beslut i sammanlägningsärende skola underrättelser i enlighet med vad i 19 § första och andra styckena stadgas meddelas genom hovrättens eller Konungens nedre justitierevisions försorg. Har hovrätten meddelat beslut, som i näst föregående stycke sägs, skall tillika därom lämnas underrättelse till jordbrukskommissionen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935; dock att i fråga om fullföljd av talan mot beslut, som tidigare meddelats, äldre lag skall äga tillämpning.

6) L a g

angående ändrad lydelse av 13, 16 och 17 §§ lagen den 25 april 1930 (nr 99) om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning med mera.

Härigenom förordnas, att 13, 16 och 17 §§ lagen den 25 april 1930 om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning med mera skola erhålla följande ändrade lydelse:

13 §.

Med avseende å granskning och prövning av förrättningen skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad beträffande avstyckning är stadgat i 21 kap. avdelningen D utom såvitt angår underrättelse till byggnadsnämnd samt avdelningen E lagen om delning av jord å landet; dock skall den fastställelseprövning, som enligt dessa bestämmelser ankommer å överlantmätaren, fullgöras av ägodelningsdomaren.

16 §.

Vad i 21 kap. avdelningarna G, H och I lagen om delning av jord å landet stadgas om talan mot beslut i jorddelningsmål skall, utom såvitt angår byggnadsnämnds klagorätt och därmed förbunden underrättelseskyldighet, i tillämpliga delar gälla i fråga om mål, som jämlikt denna lag skola prövas av ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt.

17 §.

Förrättningsmannen vare skyldig att inom fyrtiofem dagar från det beslut om fastställelse av förrättningen vunnit laga kraft till envar av jordägarna utlämna i ett exemplar utdrag av upprättad karta rörande honom tillhörig fastighet, som bildats vid förrättningen; och teckne förrättningsmannen å ut-

draget avskrift av beviset om fastställelsen. Utdraget må tillställas jordägare med posten eller genom utmätningsmannen i orten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935; dock att i fråga om fullföljd av talan mot beslut, som tidigare meddelats, äldre lag skall äga tillämpning.

I sammanhang med berörda proposition har utskottet till behandling förehaft tre i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 99 i första kammaren av herr *Sköldén m. fl.*, nr 222 i andra kammaren av herr *Mattsson m. fl.* samt nr 224 i sistnämnda kammare av herr *Ossbahr*.

I motionerna I:99 och II:222, vilka äro likalydande, har yrkats, att propositionen icke måtte bifallas av riksdagen.

I motionen II:224 har hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av propositionen, att skiftesmål i andra instans skola upptagas allenast av Svea hovrätt.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen; och får utskottet i fråga om vad motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden hänvisa till motionerna.

Historik.

Högsta domstolens arbetsbalans har under det senaste decenniet undergått en mycket stark ökning och numera stigit till sådan höjd, att de rättsökandes befogade anspråk på snabb rättsskipning vid högsta domstolen knappast kan anses behörigen tillgodosett. Det har därför ansetts nödvändigt att upptaga frågan om särskilda åtgärder för åstadkommande av en minskning av balansen till behandling.

Motsvarande spörsmål har tidigare vid olika tillfällen stått på dagordningen. Under slutet av 1800-talet och början av innevarande århundrade vidtogos sålunda upprepade gånger särskilda lagstiftningsåtgärder för åstadkommande av en snabbare rättsskipning vid högsta domstolen. Dessa åtgärder hade till syfte dels att åstadkomma en ökning av högsta domstolens årliga arbetsprodukt och dels att minska domstolens arbetsbörda. Sålunda ökades justitierådens antal, år 1897 från 16 till 18, år 1905 till 21 och år 1909 till det nuvarande antalet eller 24, av vilka dock 3 skola tjänstgöra i lagrådet. Arbetsveckornas årliga antal ökades jämsides härmed. År 1894 gjordes kammarrätten till sista instans i fattigvårdsmål, år 1901 höjdes revisions-skillingen från 100 till 150 kronor samt stadgades inskränkningar i allmän åklagares rätt att hos högsta domstolen fullfölja talan i brottmål.

På anmodan av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Berger, avgåvo högsta domstolens ledamöter år 1904 utlåtanden angående lämpliga

åtgärder för minskande av domstolens arbetsbalans. Därvid framhöll de flesta ledamöter, bland annat, att en höjning av revisionsskillingen till 300 kronor vore önskvärd. Vidare ansågo de, att domstolens obligatoriska hörande såväl i ärenden angående sökt nåd, varom föreskrifter finnas i § 26 regeringsformen, som ock i vissa andra ansökningsärenden i allmänhet borde upphöra. Slutligen framhölls även önskvärdheten av att domstolen befriades från obetydligare mål, så att dess dyrbara tid kunde användas endast för värdigare föremål. En ledamot anförde därjämte, att mål, som vore så beskaffade, att deras prövning varken från juridisk synpunkt kunde vara av principiell betydelse eller erfordrade någon mera djupgående lagkunskap, borde undandragas högsta domstolens handläggning.

Under år 1905 utarbetades inom justitiedepartementet förslag till ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken, innebärande bland annat att revisionsskillingen skulle i mål, där huvudsaken rörde penningar eller annat som kunde i penningar skattas, erläggas i förhållande till sakens värde efter viss skala, dock lägst 150 och högst 1,000 kronor. Detta förslag avstyrktes av samtliga de ledamöter i högsta domstolen, som hade att yttra sig däröver. Det anmärktes mot detsamma, att det vore obilligt enär parts förmåga att bära en högre revisionsskillning icke kunde anses större därför att tvisten rörde sig om ett högre värde och att höjningen skulle komma att verka ojämnt enär dels den icke bleve tillämplig i fall tvisteföremålet ej kunde skattas i penningar, dels det ej kunde sägas att tvisteföremålets värde vore någon tillförlitlig mätare av det värde målet hade för parten. Flertalet av högsta domstolens ledamöter tillstyrkte i stället att revisionsskillingen i alla mål höjdes från 150 till 300 kronor.

Ett omarbetat förslag till ändring i vissa delar av 30 kap. rättegångsbalken, som genom kungl. proposition (nr 93) förelades 1907 års riksdag till antagande, innehöll också bestämmelse att revisionsskillingen i alla mål skulle sättas till 300 kronor. Förslaget upptog vidare, bland annat, ett stadgande om uteslutande från fullföljd av mål i vilka värdet av vad som tappats icke överstege 1,000 kronor (summa revisibilis).

På hemställan av lagutskottet (utlåtande nr 70) avslög riksdagen propositionen. Riksdagen anförde, att förslaget icke syntes överensstämma med den uppfattning rörande parters rättighet till fullföljd till högsta instans, som hos landets befolkning allmänt gjorde sig gällande. Endast om verkliga, tungt vägande skäl gjorde sådant oundgängligen nödvändigt kunde man anses försvarad med att använda medel, som så lätt framstode såsom en olikhet inför lagen. Riksdagen hölle således före, att de ifrågasatta åtgärderna endast i sista hand borde anlitas, och riksdagen ansågo icke uteslutet, att andra lika verksamma medel kunde erbjuda sig för frågans lösning. Härutinnan ifrågasattes bland annat, att från rätten till fullföljd kunde uteslutas vissa klasser av mål. En sådan anordning skulle lika träffa alla medborgare och således icke kunna anses innebära att olika medborgare av lagen behandlades olika.

Då högsta domstolen år 1907 haft att yttra sig angående lämpliga åtgärder för minskande av dess arbetsbalans, hade domstolens flesta ledamöter framhållit såsom önskvärt, att domstolens obligatoriska hörande såväl i ärenden angående sökt nåd som ock i vissa andra ansökningsärenden i allmänhet upphörde. Det anfördes därvid att de flesta av dessa ärenden vore av sådan beskaffenhet att fördelen av att i dem erhålla högsta domstolens yttrande icke uppvägade värdet av den arbetstid, de krävde. Då det alldeles övervägande flertalet av dessa ärenden icke framkallade några tvistiga juridiska spørsmål syntes högsta domstolens regelmässiga medverkan vid deras handläggning innebära ett onödigt slöseri med arbetskrafter, desto hellre som vid svårlösta fall Kungl. Maj:t naturligen i varje händelse skulle äga infordra högsta domstolens yttrande. Vid sådant förhållande syntes näppeligen någon olägenhet böra uppkomma därav att högsta domstolen befriades från befattningen med ansökningsärenden.

Under förutsättning att högsta domstolen i regel befriades från befattningen med nådemålen yttrade sig flertalet justitieråd för bibehållande av bestämelsen om två justitieråds närvaro i statsrådet vid nådeärendenas avgörande. Olika meningar yppades huruvida högsta domstolen fortfarande skulle avgiva obligatoriskt yttrande över livdömdas nådeansökningar samt över ansökningar om nåd, som gjordes i samband med fullföljd av talan till högsta domstolen.

Några justitieråd motsatte sig emellertid i princip att högsta domstolens obligatoriska hörande i nådemålen avskaffades. Härvid anfördes huvudsakligen att prövningen huruvida omständigheterna i ett rannsakningsmål gäve anledning till nåd stundom krävde lika djupgående insikt i gällande lag som avdömandet av själva målet, att högsta domstolens hörande väsentligt bidroge till kontinuitet och jämnhet i utövningen av benådningsrätten, att den garanti mot nådeansökningarnas behandling från ensidig politisk synpunkt, som låge i den nuvarande anordningen, icke borde eftergivnas, att Konungens benådningsrätt syntes stå i så nära sammanhang med rättsskipningen att högsta domstolen ej borde berövas sin grundlagsenliga rätt att yttra sig över nådeansökningarna, samt att det skulle vara mycket hinderligt för arbetet i högsta domstolen eller den då ifrågasatta lagrevisionen om två justitieråd skulle övervara ansökningsärendenas föredragning i statsrådsberedningen.

I samband med ovan omnämnda spørsmål hade högsta domstolen även haft att yttra sig över ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändring i vissa delar av skiftesstadgan. Detta förslag innebar i huvudsak, att skiftesmålen skulle från ägodelningsrätt fullföljas i hovrätt, att då skiftesmål handlades i hovrätt en i lantmäteri kunnig man, förordnad i den ordning Konungen bestämde, skulle vara tillstädes till biträde åt rätten, att klagan över hovrättens beslut i ägostyckningsmål icke skulle vara tillåten, samt att klagan över hovrättens beslut i annat skiftesmål skulle fullföljas hos Kungl. Maj:t.

Högsta domstolens flesta ledamöter hänvisade till den år 1906 påbörjade allmänna revisionen av skifteslagstiftningen samt avstyrkte förslaget. Detsamma framlades icke heller av Kungl. Maj:t för riksdagen.

Vid anmälan i statsrådet den 7 februari 1908 av betänkan- det av en regeringsrätt upptog dåvarande justitieministern, statsrådet Petersson, till behandling förslaget att högsta domstolens befattning med nådeansökningarna i allmänhet borde upphöra. Justitieministern yttrade därvid att han funne ganska stora betänkligheter möta mot förslaget. Skulle högsta domstolen ej vidare höras över nådeansökningar borde — därom vore man ganska allmänt ense — justitieråds deltagande i statsrådet vid dessa måls avgörande bibehållas, och det torde bliva nödvändigt att bereda de justitieråd, vilka skulle närvara i konseljen, tillfälle att taga del i den förberedande behandling inom statsrådet, som ifrågavarande ärenden komme att underkastas. Då dylik justitieberedning säkerligen skulle erfordras minst var fjortonde dag och kanske ofta var vecka insåges lätt att en sådan anordning skulle verka hindrande och störande på arbetet såväl inom statsrådsberedningen som inom högsta domstolen. I allt fall torde den tidsvinst som skulle för högsta domstolen uppkomma därest den befriades från nådemålen ej bliva stor. Man torde nämligen kunna taga för avgjort att, då högsta domstolen naturligen fortfarande skulle vara skyldig att på grund av remiss i särskilt fall avgiva yttrande över nådeansökning, högsta domstolen även framgent komme att taga befattning med de flesta nådemål, vilkas avgörande erbjöde någon svårighet. I själva verket skulle domstolen således vinna befrielse allenast från sådana nådemål, vilka såsom klara ej toge synnerlig tid i anspråk. Med hänsyn till det anförda syntes man ej böra avstå från den obestriddiga fördel som högsta domstolens deltagande i nådeansökningarnas behandling medförde särskilt ur synpunkten av kontinuitet i benådningsrättens utövning.

Justitieministerns uppfattning vann Kungl. Maj:ts bifall, och ingen ändring i sättet för nådemålens behandling kom i detta sammanhang till stånd i vidare mån än att föreskriften om två justitieråds deltagande i justitiekonseljen avskaffades.

År 1909 befriades högsta domstolen genom inrättandet av lagrådet från laggranskningen samt vidare genom inrättandet av regeringsrätten från befattningen med vissa administrativa mål och ärenden. Trots dessa åtgärder steg emellertid högsta domstolens arbetsbalans, och vid 1912 års utgång uppgick balansen till 2,284 mål. Balansen och den därav förorsakade långsamheten i rättsskipningen utgjorde ett så allvarligt missförhållande att effektiva åtgärder ansågos böra vidtagas ej blott för den dåvarande balansens avarbetande utan även för att för framtiden minska högsta domstolens arbetsbörda.

I anledning av en av justitieombudsmannen i den av honom till 1913 års riksdag avgivna ämbetsberättelsen gjord framställning beslöt riksdagen på hemställan av lagutskottet (utlåtande nr 13) att i skrivelse (nr 59) till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under omprövning, genom vilka åtgärder långsamheten i högsta domstolens rättsskipning måtte kunna avhjälpas, samt till riksdagen, om möjligt redan år 1914, inkomma med det förslag, vartill denna prövning kunde föranleda.

I nämnda skrivelse betonade riksdagen bland annat, att en höjning av revisionsskillingen enligt riksdagens förmenande icke borde ifrågakomma. Överhuvud taget torde förmågan att gälda revisionsskillingen icke kunna anses vara en rättvis grund för bestämmande av de fall då part i rättegång borde få till högsta instans fullfölja sin talan. En höjning av denna avgift skulle förnämligast komma att drabba personer i svag ekonomisk ställning, vilka ej på grund av fattigdom ägde åtnjuta befrielse från avgiftens erläggande, men för vilka i allt fall dess utgivande skulle vara synnerligen kännbart. Tydligt vore, att en dylik åtgärd ej heller stode i överensstämmelse med den uppfattning om parters rättighet i förevarande hänseende, som i allmänhet gjorde sig gällande. Riksdagen framhöll emellertid vidare — under hänvisning till att de övriga utvägar till minskande av arbetsbalansen och till förekommande av en ny framtida sådan, som vid olika tillfällen varit på tal, vore otillräckliga för vinnande av det ifrågakomna målet — att det huvudsakligen endast återstode att anlita utvägen med genomförande av en summa revisibilis.

Riksdagens skrivelse överlämnades till *ordföranden i den s. k. processkommissionen, f. d. justitierådet Hellner* med anmodan att avgiva utlåtande rörande de åtgärder, som för minskning av arbetsbalansen inom högsta domstolen lämpligen kunde ifrågakomma. Den 30 januari 1914 avgav Hellner utlåtande, åtföljt av utkast till lagbestämmelser i ämnet jämte åtskilliga statistiska utredningar.

De medel, som blivit ifrågasatta eller eljest borde komma i åtanke att åvägabringa jämvikt mellan arbetsbördan och arbetsprodukten inom högsta domstolen indelades i utlåtandet i två grupper, nämligen dels åtgärder, som innefattade ökning av arbetsprodukten och dels åtgärder i syfte att minska arbetsbördan.

Till den förra gruppen hänfördes:

a) ökning av antalet ordinarie ledamöter eller anlåtande av extra ordinarie bisittare för avarbetande av balans;

b) ett mera effektivt utnyttjande av befintliga arbetskrafter. I detta sistnämnda avseende ifrågasattes:

1) utsträckande av arbetet på femmansavdelningar; samt

2) prövning av mål, i vilka de föregående instanserna meddelat överensstämmande (konforma) domar, av en fåtalig avdelning i högsta domstolen (med t. ex. tre ledamöter);

c) fasta ordförande å högsta domstolens avdelningar.

Till den grupp av åtgärder, som hade till syfte att minska högsta domstolens arbetsbörda, hänfördes i utlåtandet:

a) inskränkning av högsta domstolens prövning i mål, däri densamma dömdes i tredje instans, till att avse allenast rättsfrågan; hovrättens prövning skulle sålunda vara slutligt avgörande i avseende på bevisfrågan;

b) förbud mot förebringande av ny bevisning i högsta domstolen;

c) högsta domstolens befriande från vissa arbetsuppgifter:

1) skiftesmålen:

1. inrättande av mellaninstans för dessa mål;

2. överflyttning av prövning i sista instans till annan myndighet än

högsta domstolen;

2) nådemålen;

- d) åtgärder i syfte att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen:
- 1) höjning av revisionsskillingen;
  - 2) införande av en mot revisionsskillingen svarande avgift i besvärsmål;
  - 3) deponerande av säkerhet för den kostnadsersättning, som högsta domstolen kunde komma att tillerkänna sökandens eller klagandens motpart;
  - 4) införande av bestämmelser om skyldighet att fullgöra hovrättens dom;
- e) avskärande av vissa mål från fullföljd:
- 1) sådana mål, vid vilkas avgörande meningsskiljaktighet i underdomstolarna icke yppats;
  - 2) vissa klasser av mål, t. ex. vissa skiftesmål, mål, som endast rörde rättegångskostnad, mål angående förseelser, som fölle utom området för grundlag, allmän strafflag, strafflag för krigsmakten och strafflag för präster, vissa utsökningsmål samt vissa klasser av mål, som i regel rörde sig om små belopp och vore av enkel beskaffenhet samt tarvade ett snabbt avgörande;
  - f) införande av en summa revisibilis; rätten att fullfölja talan i tvister, som rörde penningar eller penningars värde, skulle begränsas till sådana fall, då tvistens föremål hade ett värde av minst 1,500 kronor. I de fall, då en värdegräns sattes, skulle dock möjlighet finnas att för vissa fall få tillstånd att det oaktat fullfölja talan (dispens).

Hellner anförde i huvudsak, att ytterligare ökning av justitierådets antal icke borde ifrågakomma och att utvägen att anlita tillförordnade bisittare i högsta domstolen ej heller vore att förorda, att det icke vore tillrådligt att med gällande rättegångsordning söka införliva grundsatsen, att högsta domstolens prövning av fullföljda mål skulle begränsas till att gälla själva rättsfrågan, eller att återuppliva tidigare gällande förbud mot förebringande av ny bevisning i högsta instans, att införande av skyldighet för tappande part att fullgöra hovrättens dom såsom villkor för rätten att fullfölja talan mot densamma icke kunde förordas och att frågan om skyldighet för gäldenär, hos vilken utmättningsbara tillgångar ej anträffades, att med ed betyga, att han saknade tillgångar, icke i detta sammanhang borde upptagas till behandling, att det ej heller låte sig göra att från fullföljd utesluta sådana mål, i vilka de föregående instanserna meddelat överensstämmande (konforma) domar, att en förändrad instansordning för de s. k. skiftesmålen skulle medföra så allvarliga olägenheter, att denna utväg icke borde tillgripas, att avgörande betänkligheter mötte mot att befria högsta domstolen från skyldigheten att avgiva yttranden över nådeansökningar, att uteslutande av särskilda klasser av mål från prövning i högsta instans endast i ringa mån lämpligen kunde genomföras, t. ex. beträffande vissa smärre brottmål, samt att en höjning av revisionsskillingen svårigen torde kunna genomföras.

Däremot kunde ifrågasättas att stadga en mot revisionsskillingen svarande avgift såsom villkor för rätten att överklaga hovrätts utslag i vissa mål, som fullföljdes genom besvär, att ålägga klagande part att ställa säkerhet för motparts rättegångskostnad, att införa en summa revisibilis samt att utöka den tid, under vilken arbete på femmansavdelningar skulle få äga rum.

Hellners utlåtande finnes fogad såsom bilaga A till propositionen nr 64 vid 1914 års riksdag, genom vilken proposition förslag framlades till ändringar av §§ 18 och 22 regeringsformen, vilka betingades av ändrade bestämmelser

rörande högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar m. m. Utskottet tillåter sig att utöver vad ovan anförts hänvisa till nämnda proposition.

I proposition nr 4 till 1915 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till lagar om ändrad lydelse av 30 kapitlet rättegångsbalken, om ändrad lydelse av 49 och 230 §§ utsökningslagen samt angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar. I propositionen föreslogos bland annat bestämmelser om införande av en summa revisibilis å 1,500 kronor, utslutning från rätt till fullföljd beträffande smärre brottmål, införande av skyldighet att erlagga fullföljdsavgift och ett belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning samt utsträckning av den tid, under vilken högsta domstolen skulle få arbeta å avdelningar, bestående av endast fem ledamöter.

Föredragande departementschefen, statsrådet Hasselrot, anförde därvid bland annat beträffande frågan om införande av en summa revisibilis, att en sådan åtgärd innebure ett steg i rätt riktning särskilt ur den synpunkten att därigenom skulle åstadkommas att för ett mycket stort antal mål blott två instanser skulle bli tillåtna i stället för dåvarande trenne. Det måste betecknas såsom ett slöseri med arbetskraft och en otillbörlig lockelse från statens sida till långvarigt processande när det, såsom för det dåvarande vore fallet, tillätes parter att draga vilken rättegång som helst successivt inför tre olika myndigheter, vilka alla hade att pröva målet i hela dess vidd. Om det, som man ofta såge uttalat, förhölle sig så att de smärre processerna vanligen dreves av personer i mindre god ekonomisk ställning, måste det särskilt i dylika för parterna vara ett behov att få ett skyndsamt avgörande av tvisten. Rätten att fullfölja talan till tredje instans bleve eljest lätt ett tveeggat svärd, som kunde bereda både den klagande och hans motpart skada icke blott genom de ökade kostnaderna utan även och framför allt därigenom att den i hovrätten vinnande parten — vilken i det stora flertalet fall ju enligt statistikens utvisning också blevo vinnande i högsta domstolen — finge lida genom dröjsmålet att komma till sin rätt. Skulle det åter förhålla sig icke på nämnda sätt utan i stället så att det just vore ekonomiskt bärkraftiga personer, som vore i stånd att genom alla instanser driva processer om obetydliga belopp, och det kanske mot fattiga motparter, ja, då ägde visserligen icke de nu anförda synpunkterna tillämpning, åtminstone icke på den part som klagade i högsta domstolen, men då förlorade å andra sidan invändningen om summa revisibilis såsom äventyrande likheten inför lagen mellan den fattige och den rike allt berättigande.

I ämnet väcktes motioner. I den ena, II: 127, hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, bland annat, att Kungl. Maj:t ville taga under omprövning, dels huruvida icke revisionsskillingen måtte kunna avskaffas och ersättas med en fullföljdsavgift, som i mål angående penningar eller sådant, som kunde skattas i penningar, utginge proportionellt efter tvisteföremålets värde, dels ock huruvida icke bestämmelserna angående verkställighet av hovrätts dom, varigenom betalningsskyldighet blivit part ålagd, kunde skärpas till förhindrande därav, att talan fullföljdes enbart i förhållningssyfte.

I den andra motionen, II: 158, framställdes bland annat det yrkandet, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, dels huruvida icke revisionsskillingen skulle kunna göras progressiv efter klagande parts förmögenhetsförhållanden under någon kombination möjligen även med hänsyn till tvisteföremålets värde, dels huruvida icke för åstadkommande av större skyndsamhet i högsta domstolens arbete detta kunde, efter den nuvarande balansens avarbetande, anordnas efter samma principer, som gällde för underrätt, så att högsta domstolen, i stället för att hava det dagliga arbetet begränsat till visst antal timmar, förpliktades handlägga inkommande mål, så snart dessa vore färdiga till föredragning, samt huruvida icke därjämte fasta ordförande kunde utses å högsta domstolens olika avdelningar, dels ock huruvida icke högsta domstolens arbetskrafter skulle kunna ökas på det sätt, att de tre justitieråd, som användes i lagrådet, genom lagrådets avskaffande återbördades till högsta domstolen.

Lagutskottet anförde i utlåtande nr 15, bland annat, att utskottet ansåge det icke böra ifrågakomma att för åstadkommande av en större årlig arbetsprodukt i högsta domstolen öka justitierådens antal. Däremot hade utskottet ingenting att erinra emot Kungl. Maj:ts förslag om utsträckt tjänstgöring av högsta domstolen å femmansavdelningar i syfte att påskynda avarbetandet av förefintlig arbetsbalans. De i motionerna framställda förslagen kunde utskottet icke biträda. Ej heller kunde utskottet gå med på att begränsa högsta domstolens prövning till rättsfrågan eller att förbjuda förebringande av ny bevisning i högsta domstolen. Förslaget om att beträffande besvärsmål införa en mot revisionsskillingen svarande avgift fann utskottet välgrundat samt hade intet att erinra mot åtgärden att av klagande part i mål, där enskild motpart funnes, kräva nedsättning av 150 kronor till säkerhet för motpartens rättegångskostnader. Utskottet hade icke kunnat utfinna någon efter tvisteföremålets beskaffenhet bestämd klass av mål, som kunde lämpa sig för uteslutande från fullföljd samt hade för att kunna åvägbringa behöflig minskning i tillströmningen av mål till högsta domstolen slutligen funnit sig stå inför valet mellan att införa en summa revisibilis eller att från fullföljd utesluta s. k. konforma mål, d. v. s. sådana, i vilka hovrätt fastställt underrätts utslag. Utskottet valde att införa en summa revisibilis å 1,500 kronor. Utskottet uttalade emellertid önskvärldheten av att, om det skulle visa sig, att av utskottet föreslagna åtgärder till minskning av tillströmningen av mål till högsta domstolen icke skulle vara tillräckligt effektiva, Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida icke konformitetsprincipen skulle kunna i någon form såsom supplementärt medel bringas till användning.

Reservationer anfördes i olika hänseenden. — Sedan kamrarna fattat på vissa punkter skiljaktiga beslut, godkändes av lagutskottet (utlåtande nr 19) framlagt sammanjämningsförslag. I fråga om huvudpunkterna blev propositionen därigenom godkänd av riksdagen. Emellertid beslöt riksdagen att i skrivelse (nr 63) till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida genom tillsättande av ordförande i högsta domstolen och dess avdelningar jämte andra möjliga omläggningar av arbetet i högsta

domstolen arbetsledningen därstädes skulle kunna förbättras och arbetsresultatet ökas, ävensom därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill övervägandet gäve anledning.

I anledning av två vid 1920 års riksdag väckta motioner (I: 224 och II: 325) anhöll riksdagen på hemställan av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 59) i skrivelse (nr 395) till Kungl. Maj:t om utredning huruvida och i vilken omfattning bestämmelsen i § 26 regeringsformen om högsta domstolens och regeringsrättens hörande över ansökningar om nåd i brottmål kunde begränsas. I skrivelsen anfördes, bland annat: Den i Sverige tillämpade proceduren vid behandling av nådeärenden torde vara ensamstående i sitt slag. Att lagskipningssynpunkter vid benädningsrättens utövande spelade en avsevärd roll förefölle antagligt. Under senare tid hade vid upprepade tillfällen reformer beträffande nådemålens behandling påyrkats. Synpunkten härvidlag hade främst varit att lätta högsta domstolens arbetsbörda. Mot anordningen att helt och hållet förlägga nådemålens behandling till statsrådet hade emellertid anmärkts att detta kunde medföra fara för att växlande synpunkter beträffande benädningsrättens utövande komme med växlande regeringar att göra sig gällande. Häremot hade invänts att i utlandet, där benådningen ju som regel handhades av regeringen ensam, ej försports några klagomål i nyssberörda hänseenden. Under sådana förhållanden skulle det vara föga antagligt att för Sveriges vidkommande en förändring av antydd art skulle medföra men. Benådningens befriande från rena lagskipningssynpunkter och former skulle tvärtom kunna betraktas såsom en i sakens natur liggande otvetydig fördel. Riksdagen, som funne motionärernas förslag värt beaktande, ansåge emellertid att ett eventuellt borttagande av bestämmelsen om högsta domstolens hörande över nådeansökningar måste föregås av en utredning. Det vore givetvis av vikt att de bestämmelser som eventuellt kunde komma att ersätta de nuvarande bleve så anpassade att det bleve tillfyllest sörjt för upprätthållande av nödig kontinuitet i nådemålens behandling.

I konselj den 7 december 1928 beslöt Kungl. Maj:t att riksdagens ifrågasvarande skrivelse ej skulle föranleda till vidare åtgärd.

I förevarande sammanhang må omnämnas ett av Kungl. Maj:t i proposition (nr 190) till 1923 års riksdag framlagt förslag, som innebar, att rätten att fullfölja talan till hovrätt skulle göras beroende på erläggande av viss stämpelavgift. Därigenom väntades, bland annat, den starka tillströmningen av mål till hovrätterna kunna hämmas (och därmed väl även i någon mån tillströmningen av mål till högsta domstolen). Förslaget vann emellertid icke riksdagens bifall.

Vid 1931 års riksdag framlades en proposition, nr 80, varigenom tillfälle bereddes riksdagen att avgiva yttrande över vissa av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Gürde, i statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 6 februari 1931 angivna *huvudgrunder för en rättegångsreform*.

I fråga om blivande instansordning anförde *departementschefen* i propositionen under rubriken »Fullföljd till högsta instansen» följande (sid. 113—114):

Någon meningsskiljaktighet torde knappast råda därom, att tillfälle alltjämt bör stå öppet att draga underrättens avgöranden under mellaninstansens, hovrättens, prövning. Däremot äro åsikterna mera delade angående de grunder, som böra vinna tillämpning i fråga om fullföljdrätten till högsta domstolen. I detta hänseende har uttalats, att införandet av ett muntligt rättegångsförfarande måste medföra en förändring i den uppgift, som åvilar den högsta instansen. Att den förebragta muntliga bevisningen där upprepas har ansetts uteslutet. Ej heller har det enligt denna uppfattning funnits lämpligt, att bevisningen i underrätterna protokolleras och protokollet läggs till grund för högsta domstolens prövning, något, som skulle bland annat medföra, att högsta domstolen finge träffa sitt avgörande på ett sämre material än det, som stått underdomstolarna till buds. Med hänsyn härtill har enligt det sålunda framställda förslaget högsta domstolens prövning begränsats till de sidor av målen, som icke angå bevisningen, eller med andra ord rättsfrågor och frågor om målens formella behandling.

Enligt min mening är frågan om begränsning i rätten att fullfölja talan i första hand beroende av den uppgift, som anses i instansordningen böra tillkomma högsta domstolen. För den, som ser denna uppgift uteslutande eller huvudsakligen i att främja en enhetlig rättstillämpning, mindre i att vaka över att de avgöranden, som i varje särskilt fall träffas, motsvara det materiellt riktiga, ligger det nära till hands att giva sitt förord för det nu antydda förslaget. Det torde emellertid på goda grunder kunna ifrågasättas, huruvida icke en så stark begränsning av högsta domstolens prövningsrätt är för den allmänna uppfattningen ganska främmande och om den icke i särskilda fall kan leda till resultat, som te sig för rättskänslan stötande. Säkert är att en dylik begränsning skulle medföra talrika tvistefrågor, huruvida rätt till fullföljd vore för handen. Korrektivet mot den fara, som ligger däri, att överrätten är hänvisad till det i underrättens protokoll återgivna bevismaterialet och sålunda icke är i tillfälle till en på omedelbar iakttagelse grundad bevisprövning, torde vara att söka i den varsamhet, som överrätten alltid har att ålägga sig i fråga om en rubbning av den bevisvärdering, vartill underrätten kommit. Äga de nu framhållna synpunkterna i allmänhet sitt berättigande i fråga om bevisupptagning i överrätt, måste uppenbarligen särskild betydelse tilläggas dem i fråga om bevisningen i högsta domstolen. Goda skäl synas mig därför tala för att, såsom föreslagits, i rättegångslagen upptages en uttrycklig bestämmelse, att vid hovrättens bevisprövning skall i allmänhet bero, om ej synnerliga skäl föreligga för avvikelse. Förefintligheten av ett dylikt stadgande skulle helt visst bidra till att parterna avhölle sig från att i oträngt mål fullfölja bevisningsfrågor till högsta instansen.

Emellertid torde jämväl andra anordningar vara av nöden för att hindra en allt för stark tillströmning av mål till högsta domstolen. Erfarenheten har visat, att de lagstiftningsåtgärder, som i detta syfte vidtoges år 1915, icke äro tillfyllest. Ytterligare anordningar äro redan nu påkallade, och behovet därav torde bliva än starkare efter införande av muntlig partsförhandling i högsta domstolen. De invecklade och ömtåliga spörsmål, som sammanhänga härmed, böra vid det fortsatta lagstiftningsarbetet göras till föremål för ingående utredning. Härvid torde särskilt böra undersökas, huruvida en begränsning i tillströmningen kan ernås genom uteslutande från fullföljd av vissa grupper av mål.

Departementschefen förklarade vidare, att han i fråga om förfarandet i överrätt som allmän princip ville fastställa, att rättegången liksom i underrätterna borde vara offentlig och muntlig. Beträffande förfarandets anordnande såväl i hovrätt som i högsta domstolen inställde sig spørsmålet om begränsning i den muntliga partsförhandlingen. Vidkommande högsta domstolen anförde departementschefen härom (sid. 115—116):

Denna fråga är i viss mån beroende av den ställning man intager till fullföljdsrätten. En till rättsfrågan begränsad fullföljdsrätt gör uppenbarligen icke i lika hög grad en muntlig partsförhandling i högsta domstolen nödvändig. Rättsfrågans klarläggande kan i allmänhet utan större olägenhet ske genom parternas skrifter, även om den muntliga förhandlingens företrädare jämväl på denna punkt är omisskänneligt. Utsträcket däremot, såsom av mig tidigare förordats, fullföljden till en överprövning jämväl av bevisningen, framträder behovet av en muntlig partsförhandling starkare. De spørsmål, som kunna tänkas framkomma vid en dylik överprövning, äro av den art, att för deras besvarande behovet av parternas eller deras ombuds närvaro vid förhandlingen gör sig i högre grad gällande. Till förmån för muntlig partsförhandling i högsta domstolen må till sist framhållas, att det onekligen skulle innebära en brist på följdriktighet, om i en rättegångsordning, som bygger på muntlig partsförhandling som allmän princip, denna förhandlingsnorm skulle helt utestängas från högsta instansen. Därest man överhuvud är beredd att ge sitt erkännande åt den muntliga partsförhandlingens förmåga att öka rättsskipningens säkerhet och stärka dess folkliga anknytning, är det uppenbart, att denna förhandlingsform bör komma till användning jämväl i den högsta instansen.

I enlighet med förslag av särskilda utskottet — under rubriken »Förfarandet i högsta domstolen (21)» i dess utlåtande nr 1, sid. 26 — anförde *riksdagen* bland annat:

Innan ställning toges till frågan om anordnandet av förfarandet i högsta domstolen, synes det lämpligt att något beröra spørsmålet om begränsning av denna domstols uppgift beträffande prövningens omfattning. Processkommisionens förslag att begränsa högsta domstolens prövning till rättsfrågan har av departementschefen funnits mindre lämpligt. Till denna mening ansluter sig även riksdagen. Den föreslagna begränsningen, varigenom den enskildes intresse att erhålla ett rättvist avgörande i viss mån får träda tillbaka för önskemålet att bevara rättsenheten, skulle i många fall, särskilt i brottmål, kunna leda till stötande resultat och torde vara främmande för den i vårt land härskande rättsuppfattningen. Med hänsyn till svårigheten att uppdraga en bestämd gräns mellan rätts- och bevisfråga, skulle antagligen högsta domstolen i ej ringa omfattning nödgas syssla med det rent formella spørsmålet huruvida parts fullföljda talan finge upptagas till prövning. Trygghet mot den fara, som ligger däri, att högsta domstolen vid sitt avgörande är hänvisad till det i underinstansernas protokoll återgivna bevismaterialet, torde såsom departementschefen framhållit böra sökas i den varsamhet, som högsta domstolen säkerligen kommer att ålägga sig vid vidtagande av ändring i hovrättens avgörande i bevisfrågan, vare sig denna varsamhet erhåller stöd i en uttrycklig bestämmelse eller icke. På sitt departementschefen anført synas dock särskilda anordningar vara nödvändiga för att förhindra en alltför stark tillströmning av mål till högsta domstolen. Denna fråga torde vid det fortsatta arbetet böra bli föremål för närmare utredning.

Beträffande förfarandet i högsta domstolen torde böra gälla i huvudsak

samma regler, som [enligt vad nyss nämnts] böra tillämpas i hovrätt. Muntlig förhandling skall sålunda i regel äga rum. Parterna eller deras ombud böra ha möjlighet att, där de så önska, själva framlägga saken. Därest denna möjlighet ej begagnas, bör föredragning verkställas av tjänsteman — revisionssekreterare — med rätt för parterna att därefter utveckla sin talan. När högsta domstolen finner det erforderligt, bör bevisningen upprepas inför domstolen. Jämväl i högsta instans bör offentlighetsgrundsatsen vinna tillämpning.

Inom särskilda utskottet avgåvos på denna punkt åtskilliga reservationer (se utlåtandet nr 1, sid. 61, 76 samt 93—94).

Under rubriken »Organisationen» anförde *departementschefen* i propositionen nr 80 i fråga om högsta domstolen (sid. 130):

Någon mera ingripande förändring i högsta domstolens sammansättning torde icke föranledas av rättegångsreformen. Jag förutsätter härvid, att sådana anstalter träffas i fråga om målens fullföljd till högsta domstolen, att icke därav påkallas en bland annat ur rekryteringssynpunkt icke önskvärd ökning av antalet ledamöter i högsta domstolen. Vad däremot angår målens föredragning inför högsta domstolen, som nu ombesörjes av revisionssekreterare, kommer denna att i stor utsträckning ersättas av den muntliga partsförhandlingen. Med hänsyn härtill blir ett bibehållande av nedre justitierevisionen med dess nuvarande uppgifter icke längre erforderligt.

Riksdagen anförde härutinnan (särskilda utskottets utlåtande nr 1, sid. 37):

På sätt *departementschefen* framhållit torde någon mera ingripande förändring i högsta domstolens sammansättning icke föranledas av rättegångsreformen. Då enligt *departementschefens* förslag den föredragning inför högsta domstolen, som nu ombesörjes av revisionssekreterare, skulle i stor utsträckning ersättas av muntlig partsförhandling, bleve ett bibehållande av nedre justitierevisionen med dess nuvarande uppgifter icke erforderligt. Med den ställning riksdagen intagit till frågan om förfarandet i högsta domstolen blir läget härutinnan ett annat. För genomförande av ett förfarande enligt de av riksdagen angivna riktlinjerna torde komma att erfordras tillgång till ett icke obetydligt antal revisionssekreterare.

Inom särskilda utskottet avgavs jämväl på denna punkt reservation (se utlåtandet nr 1, sid. 67 och 75).

Under åren 1913—1915 hade högsta domstolens balans fortfarit att stiga så att den vid 1915 års utgång uppgick till 2,628 mål. I mer än 52 procent av de sistnämnda år i tredje instans avgjorda målen hade över två år förflutit från det målet inkommit till nedre justitierevisionen tills högsta domstolens utslag meddelades. Under åren närmast efter 1915 sjönk högsta domstolens arbetsbalans mycket hastigt, och vid utgången av år 1922 hade den nedbragts till 598 mål (se bilaga 2 till propositionen 3/1935, sid. 55). Men därefter steg den åter oavbrutet till och med år 1929 så att den vid sistnämnda års slut uppgick till 1,021 mål. Anledningen till denna balansökning lär delvis vara att söka i den avsevärda ökningen av antalet inkomna revisionsmål, som inträdde under åren närmast efter år 1922 såsom en följd av de särskilda åtgärder, vilka vidtogos för avarbetande av hovrätternas dåvarande stora balan-

ser av mål. Denna orsak till stegring av de inströmmande målens antal fortfor under några år och därefter tillkommo nya omständigheter som verkade i samma riktning. Under senare år har sålunda antalet till högsta domstolen fullföljda mål, som i första instans avgjorts av ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt, samt mål angående förseelse mot motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan betydligt ökats. Under åren 1930—1932 var högsta domstolens arbetsbalans något lägre än år 1929 men vid 1933 års utgång hade balansen åter stigit så att den då utgjorde 1,036 mål. Till denna stegring har bidragit ytterligare en faktor, vilken torde vara att räkna med under ännu några år framåt, nämligen den tillströmning av särskilt vidlyftiga mål som blivit en följd av det år 1932 inträffade sammanbrottet av den s. k. Kreugerkoncernen. I motsatt riktning hava däremot verkat de år 1932 vidtagna ändringarna i lagen om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd samt lagen angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar. Dessa lagändringar inneburo, att de justitieråd, som äro ledamöter i lagrådet, under viss tid kunna tjänstgöra i högsta domstolen och att antalet avdelningar i domstolen därvid kan ökas med en. Med stöd av dessa bestämmelser hava också nyssnämnda ledamöter i lagrådet tjänstgjort i högsta domstolen ett antal veckor under vart och ett av åren 1932—1934.

Även vissa andra under senare år vidtagna lagstiftningsåtgärder av beskaffenhet att kunna inverka på högsta domstolens arbetsbalans må i detta sammanhang beaktas. År 1931 ändrades sålunda 16 § vägtrafikstadgan i sådan riktning att fullföljd av talan till högsta domstolen i mål rörande obetydligare förseelser mot stadgan i viss utsträckning förhindrades. I 30 kap. 6 § rättegångsbalken gjordes år 1933 vissa ändringar, varigenom rätten att i brottmål fullfölja talan till högsta domstolen ytterligare inskränktes. Dessa ändringar hava emellertid, även om de bidragit till att motverka en fortgående försämring av högsta domstolens arbetsbalans, likväl icke medfört förbättring av densamma. Däremot hava under år 1934 straffen för vissa trafikförseelser, begångna vid förande av motorfordon, avsevärt skärpts, och det synes icke osannolikt att detta kommer att medföra ökad tillströmning av brottmål till högsta domstolen.

Enligt vad utskottet inhämtat uppgick högsta domstolens arbetsbalans vid 1934 års utgång till 1,033 mål.

I detta sammanhang må omnämnas, att det för arbetets jämna gång i nedre justitierevisionen, varest målen beredas till föredragning, lärer vara erforderligt, att ett visst, icke alltför ringa antal mål ständigt finnes å rotlarna därstädes. Detta antal beräknas till 500 à 550.

Av vad ovan anförts framgår, att hittills vidtagna åtgärder visat sig icke vara tillfyllest för att förhindra uppkomsten av en betydande arbetsbalans i högsta domstolen. Detta i sin tur har medfört att rättegångstiden därstädes för flertalet mål ånyo avsevärt förlängts. Sålunda kan nämnas att år 1932 denna tid i fråga om revisionsmål, som ej hade karaktär av förtursmål eller veckomål, översteg för omkring 83 procent av målen ett år, för omkring 54 procent ett och ett halvt år samt för omkring 21 procent två år.

Utskottet vill härjämte återgiva vissa statistiska uppgifter av intresse i förevarande sammanhang.

Antalet fall i vilka högsta domstolen avgivit yttrande över *nådeansökningar* utgjorde: år 1900 171, år 1905 169, år 1910 186, år 1915 276, och år 1921 454. Angående antalet av högsta domstolen handlagda nådeansökningar under tioårsperioden 1925—1934 hänvisas till följande tabell:

Antal fall i vilka högsta domstolens yttrande över nådeansökningar avgivits.

År	I samband med prövning av anförda besvär	Utan samband med dylik prövning.
1925	50	319
1926	38	290
1927	38	320
1928	53	317
1929	52	409
1930	40	455
1931	46	590
1932	53	730
1933	45	977
1934	50	1,016

Enligt från nedre justitierevisionen inhämtad upplysning utgör den genomsnittliga tid, som åtgår för föredragning inför högsta domstolen av en nådeansökan utan sammanhang med anförda besvär, cirka 10 minuter. Med ledning härav kan den sammanlagda tid, som under åren 1933 och 1934 åtgått för föredragning av dylika ansökningar, beräknas till cirka 163 timmar för det förstnämnda året och cirka 169 timmar för det sistnämnda, eller cirka 41 resp. 42 sessionsdagar. Härtill kommer den tid, som åtgått för justering av högsta domstolens protokoll i dessa mål.

Till utredning angående den minskning i högsta domstolens arbetsbörda, som skulle kunna vinnas genom en *höjning av summa revisibilis*, hänvisas till nedanstående tablå, vars siffror äro hämtade ur en för processlagberedningen verkställd utredning:

Antalet av högsta domstolen såsom tredje instans avgjorda revisionsmål och civila besvärsmål, däri tvisteföremålets värde varit.

	Revisionsmål		Civila besvärsmål		Summa	
	1933	1934	1933	1934	1933	1934
Under 1,500 kr.	11	12	1	—	12	12
1,500—2,999 »	60	55	7	8	67	63
3,000—4,999 »	50	58	7	3	57	61
5,000 kr. eller däröver	148	118	18	11	166	129
Ej av förmögenhetsvärde eller okänt	117	113	67	75	184	188
Summa	386	356	100	97	486	453

Anmärkas må att rättsstatistiken icke innehåller uppgifter angående tvisteföremålets värde i de kriminella besvärsmålen.

Till belysning av spørsmålet om den verkan, *införande av konformitetsprincipen* skulle kunna medföra, anföras följande siffror ur den officiella rättsstatistiken för år 1932.

Ändringsfrekvensen i hovrätterna utgjorde: i vademål och civila besvärsmål 31.5 % samt i kriminella mål 36.1 % eller i genomsnitt 33.4 %. I cirka $\frac{2}{3}$ av de av hovrätterna avgjorda målen förelåg alltså konformitet i fråga om slutet.

I de till högsta domstolen fullföljda konforma målen utgjorde ändringsfrekvensen: i revisionsmålen 19.1 %, i de civila besvärsmålen 17.7 % och i de kriminella målen 17.5 %.

I de till högsta domstolen fullföljda difforma målen åter utgjorde ändringsfrekvensen: i revisionsmålen 35.4 %, i de civila besvärsmålen 33.3 % samt i de kriminella målen 30.9 %.

Förslag angående mellaninstans i skiftesmål.

Organisationsnämndens skrivelse år 1931.

Förslag till åtgärder för minskning av högsta domstolens arbetsbalans framlades år 1931 för Kungl. Maj:t i en skrivelse från *statens organisationsnämnd*.

Nämnden erinrade om, att balansen alltsedan år 1923 befunnit sig i ett i stort sett oavlättligt stigande. Beträffande revisionsmålen hade visserligen en ändring inträtt från och med år 1929 i det att nämnda års utgående balans visade en icke oväsentlig minskning i förhållande till den ingående, en utveckling som jämväl därefter fortsatts, men denna minskning syntes helt uppvägas av en alltjämt fortgående ökning av antalet besvärsmål. Orsaken till den avsevärda stegringen av antalet besvärsmål under senare år vore säkerligen främst att finna i den ökade tillströmningen av dels skiftesmål och dels mål angående förseelse mot motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan. Förklaringen till en under senare år inträffad kraftig stegring av skiftesmål vore uppenbarligen att söka i den nya jorddelningslagstiftning, vilken trätt i kraft den 1 januari 1928. Ett avsevärt antal mål, som enligt förut gällande lagstiftning handlagts av allmän underrätt och sålunda skolat i vadeväg fullföljas hos hovrätt och först därifrån, i mån av befogenhet, till Kungl. Maj:t, komme att — i enlighet med de för skiftesmål för närvarande gällande fullföljdsreglerna — fullföljas i besvärväg direkt från ägodelningsrätt till Kungl. Maj:t, med påföljd bl. a. att bestämmelserna i rättegångsbalken om summa revisibilis icke bleve å dessa mål tillämpliga. För nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans borde möjligheten till beskärning av högsta domstolens arbete med skiftesmåls avgörande snarast möjligt undersökas. Den närmast till hands liggande lösningen syntes vara åstadkommande för skiftesmålen del av en mellaninstans av ett eller annat slag mellan ägodelningsrätten och högsta domstolen. Att tillskapa en särskild högsta instans för skiftesmålen borde enligt nämndens mening vara helt uteslutet, icke minst med hänsyn därtill att det ofta skulle bliva beroende på en ren tillfällighet huruvida exempelvis en äganderättstvist komme att handläggas av allmän underrätt, därifrån talan fullföljdes till högsta domstolen i sista instans, eller av ägodelningsrätt. Att liksom beträffande andra mål låta skiftesmålen fullföljas i vanlig

ordning till hovrätterna och därifrån till Kungl. Maj:t syntes med hänsyn till dessa måls egenartade natur icke böra förordas. Däremot hade genom 1918 års vattenlagstiftning anvisats en utväg, som förefölle framkomlig, nämligen att låta en specialdivision av Svea hovrätt fungera som en för hela riket gemensam 'skiftesöverdomstol' i andra instans. Denna division skulle kunna tänkas förstärkt med någon av Kungl. Maj:t förordnad speciellt lantmäterisakkunnig ledamot. Fullföljd skulle från denna skiftesöverdomstol kunna ske till Kungl. Maj:t på vanligt sätt med de begränsningar 30 kap. rättegångsbalken uppställde.

Den ovan omnämnda ordningen för fullföljd av talan mot beslut av ägodelningsrätt och, i vissa fall, av dess ordförande, nämligen direkt till Konungen, infördes genom skiftesstadgan den 4 maj 1827, då särskilda ägodelningsrätter för prövning av skiftesmål inrättades. Denna regel angående fullföljden, vilken var betingad av angelägenheten att skiftesmålen snabbt avgjordes, bibehölls i skiftesstadgan den 9 november 1866 och har, såvitt angår de i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet angivna jorddelningsmålen, upptagits i 21 kap. 51 § av denna lag. Enligt samma lag är ägodelningsdomaren i orten ordförande i ägodelningsrätt å landet.

På grund av särskild hänvisningar i lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad, vilken bl. a. innehåller närmare föreskrifter angående ägodelningsdomare och ägodelningsrätt i stad, är förenämnda regel angående fullföljden tillämplig med avseende å beslut av ägodelningsdomare och ägodelningsrätt i mål som avses i sistsagda lag, och samma grundsats gäller likaledes med avseende å beslut som ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt meddelat med stöd av vissa andra författningar.

År 1905 var förslag uppe att ändra reglerna om fullföljd av talan i skiftesmål. I fråga om vad som därutinnan förekom hänvisas till propositionen, sid. 14—15 (jämför sid. 15 här ovan). Förslaget föranledde icke någon åtgärd.

De förslag, som föregingo nu gällande lag om delning av jord å landet (avgivna av skifteslagstiftningskommittén år 1911, skifteslagstiftningskommissionen år 1918 och jordstyeckningskommissionen år 1920) byggde alla på den grundsatsen, att skiftesmålen skulle från första instans fullföljas direkt hos Konungen.

Beträffande de till Kungl. Maj:t fullföljda skiftesmålen får utskottet hänvisa till nedanstående tabell (den till statsrådsprotokollet i förevarande ärendet fogade bilagan 3 kompletterad med för utskottet senast tillgängliga siffror):

Skiftesmål i nedre justitierevisionen.

	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
<i>Balans vid årets början . . .</i>	30	60	108	129	191	225	191	215	249	203
<i>Inkomna mål:</i>										
Ensittarmål	27	98	55	49	50	62	39	46	33	
Gräns- och äganderättstvister —	—	—	4	41	41	43	48	44	63	
Övriga skiftesmål	34	34	37	77	66	44	75	78	51	
Summa inkomna mål	61	132	96	167	157	149	162	168	147	
<i>Avskrivna och avgjorda mål</i>	31	84	75	105	123	183	138	138	193	

Till jämförelse må anmärkas, att antalet från hovrätt till Kungl. Maj:t fullföljda gränstvister under vart och ett av åren 1926 och 1927 uppgick till 9.

Anmärkningsvärd är den kraftiga stegring högsta domstolens balans av skiftesmål undergått sedan 1926. Vid senaste årsskiftet utgjorde denna balans omkring $\frac{1}{5}$ av alla i högsta domstolen anhängiga mål. De till högsta domstolen årligen inkommande skiftesmålen utgöra numera omkring $\frac{1}{8}$ av samtliga inkommande mål.

Vad angår ensittarmålen får utskottet i detta sammanhang omnämna, att jordkommissionen hösten 1920 gjorde en undersökning, omfattande hela landet, angående antalet lägenheter med egna hus å ofri grund (enligt gällande ensittarlag skall hus ha funnits å marken den 1 januari 1919 för att lagen skall vara tillämplig). Svar ingick från samtliga kommuner med undantag av 247 lands- och 5 stadskommuner. Vissa kommuner redovisade — enligt vad kommissionen anmärkt — uppenbarligen för lågt antal. Undersökningen gav till resultat, att antalet lägenheter utgjorde 40,867, därav 36,923 å landet och 3,944 i städer.

I fråga om antalet ensittarförrättningar, som årligen hållits, visar lantmästeristyrelsens officiella statistik siffror allenast från och med år 1928.

År 1928	1,168	förrättningar
› 1929	1,215	›
› 1930	1,210	›
› 1931	1,260	›
› 1932	1,328	›
› 1933	1,332	›
› 1934	1,434	›

Departementsförslag i ämnet år 1934.

Frågan om nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans genom minskad tillströmning av skiftesmål upptogs i början av år 1934 till behandling inom justitiedepartementet och en *förberedande promemoria* i ämnet upprättades. Däri förordades att hovrätterna gjordes till mellaninstans jämväl beträffande skiftesmål, att nu gällande föreskrifter om rätt till talan mot ägodelningsdomares och ägodelningsrätts beslut i det stora hela gjordes tillämpliga beträffande fullföljd av talan till hovrätt samt att i fråga om rätt till talan mot hovrätts beslut i dessa mål stadgandena i 30 kap. rättegångsbalken i huvudsak skulle erhålla tillämpning.

Vad angår frågan om hur stor lättnad i högsta domstolens arbetsbörda, som skulle åstadkommas genom att hovrätt bleve mellaninstans i skiftesmål, anfördes i denna förberedande promemoria följande:

Av de till hovrätterna vädjade målen, med vilka skiftesmålen närmast vore att jämföra, uteslötes på grund av begränsningarna i fullföljdsrätten ungefär hälften från fullföljd. En så stor del av skiftesmålen torde emellertid icke på

grund av summa revisibilis stanna i mellaninstansen. Statistiska uppgifter om tvisteföremålets värde i skiftesmål saknades, men det torde vara endast ett fåtal jorddelningsmål, i vilka tvisteföremålet uppenbarligen icke vore värt 1,500 kr. Ofta saknades nödiga uppgifter för bedömande av tvisteföremålets värde. Det syntes vara i första hand beträffande ensittarmålen samt gräns- och äganderättstvisterna som en föreskrift om summa revisibilis komme att få någon egentlig betydelse. Beträffande ensittarmålen torde dock icke ens halva antalet utgöras av sådana mål, där tvistefrågan uteslutande gällde lösesummans storlek.

Större betydelse än föreskriften om summa revisibilis torde skyldigheten att nedsätta föreskrivna belopp få.

Av de utav hovrätterna avgjorda vademålen, däri hänvisning lämnats part att fullfölja talan till Kungl. Maj:t, fullföljdes f. n. omkring $\frac{1}{3}$. I fråga om skiftesmålen torde man möjligen få utgå från att fullföljdsprocenten bleve något större.

Någon anledning torde icke finnas till antagande att inrättande av en mellaninstans för skiftesmålen skulle komma att inverka på antalet mål, i vilka talan fullföljdes mot avgörandena i första instans.

På nu angivna grunder kunde, under förutsatt tillämpning av de i 30 kap. rättegångsbalken stadgade fullföljdsreglerna, beräknas att av samtliga skiftesmål som fullföljts till mellaninstansen omkring $\frac{1}{3}$, skulle komma att fullföljas till högsta domstolen. Detta skulle med nuvarande antal skiftesmål innebära att till högsta domstolen inkomme omkring 55 skiftesmål årligen i stället för det nuvarande antalet omkring 165. Emellertid torde åtskilliga ansökningar om tillstånd till talans fullföljande i skiftesmål vara att förvänta.

Efter inrättandet av en mellaninstans skulle under en tid, motsvarande den som erfordrades för att ett mål skulle passera mellaninstansen, vilken tid torde kunna beräknas till ett halvår, inga skiftesmål inkomma till högsta domstolen. Detta skulle för högsta domstolen underlätta avarbetandet av den nuvarande balansen.

Lämpligheten av ändrad instansordning beträffande skiftesmål.

Den i justitiedepartementet utarbetade promemorian överlämnades till processlagberedningen, lantmäteristyrelsen och högsta domstolens ledamöter för avgivande av yttranden i ärendet.

Såvitt angår frågorna om skiftesmålens andel i högsta domstolens arbetsbörda samt om lämpligheten av ändrad instansordning överhuvud beträffande skiftesmål anfördes:

Processlagberedningen:

Frågan om ändrad instansordning för skiftesmålen syntes icke äga något direkt samband med spörsmålet om en allmän rättegångsreform. Man torde böra räkna med att dessa mål även framgent skulle upptagas av specialdomstolar och handläggas i särskild ordning. Sedan klarhet vunnits rörande den närmare utformningen av den allmänna reformen borde naturligen tillses, i vad mån dess principer kunde tillämpas även å skiftesmålen. Uppenbart vore dock, att i regel i dessa mål icke förelåge samma behov av muntligt förfarande som i de egentliga tvistemålen. Det torde emellertid vara tydligt, att alla åtgärder, som vore ägnade att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen, jämväl ur processreformens synpunkt vore av den största betydelse.

Därest en mellaninstans för skiftesmålen skulle inrättas, torde annan myndighet än hovrätt icke kunna komma i fråga.

Det torde ligga i sakens natur, att de regler, som i allmänhet gällde om fullföljd från hovrätterna, också skulle tillämpas beträffande skiftesmålen.

Lantmäteristyrelsen:

De tryckta förarbetena till jorddelningslagen innehöle ingenting, som gäve vid handen, att frågan om ändrade bestämmelser rörande fullföljd från första instansen i fråga om jorddelningsmål varit föremål för särskilt övervägande inom de olika kommittéer, som åren 1911, 1918 och 1920 avgåvo betänkanden med förslag till ny jorddelningslag. Kommittéförslagen byggde alla på den grundsatsen, att jorddelningsmålen skulle från första instans fullföljas direkt hos Kungl. Maj:t, och varken i de över förslagen avgivna yttranden eller vid överarbetningen inom justitiedepartementet av 1920 års förslag eller under lagförslaget behandling vid 1926 års riksdag syntes någon uppmärksamhet hava ägnats berörda fråga. Frånvaron av meningsskiljaktighet på denna punkt torde få tolkas såsom ett ganska övertygande bevis för att den i hundra år prövade instansordning, som från skiftesstadgan överfördes till jorddelningslagen, allmänt befunnits vara ur jorddelningssynpunkt så lämplig, att all diskussion därom ansetts överflödig.

Emellertid blev genom jorddelningslagen ägodelningsrätternas befogenhet utvidgad att omfatta vissa mål, som förut skolat anhängiggöras vid häradsrätt, nämligen: mål om gränsbestämning; mål om rågång eller annan fastighetsgräns utan sammanhang med gränsbestämning; sådan tvist om ägarerätt eller ständig besittningsrätt till jord eller innehav av äga, som enligt 3 kap. 12 § jorddelningslagen skall underställas ägodelningsrätts prövning; vid avstyckningsförrättning mellan sakägare uppkommande tvist om den rätt, som enligt överlåtelsehandling eller träffad förening tillkommer envar av dem; tvist, som i samband med jorddelningsförrättning yppas angående beståndet och omfånget av rättighet till skogsfång, mulbete eller annat å fastighet, som ingår i förrättningen, vilande servitut; samt mål om beloppet av kostnader för jorddelningsförrättning. Den omständigheten att rättegångsbalkens bestämmelser om summa revisibilis och nedsättande av fullföljdsavgift alltså icke vore tillämpliga å dessa mål verkade säkerligen därhän, att mål av dessa slag i större utsträckning än förut fullföljdes till Kungl. Maj:t. Därjämte vore att märka, att jorddelningslagens bestämmelser om obligatorisk gränsbestämning vid laga skifte högst väsentligt bidragit till ökning av antalet gränstvister. I motsatt riktning verkade emellertid numera stadgandet i 2 § lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser. Huruvida stadgandet i samma lags 3 § om s. k. rågångsrevisioner finge någon verkan, som i detta sammanhang borde beaktas, därom torde i brist på erfarenhet ännu vara för tidigt att döma. Vidare torde sannolikt avsöndringsinstitutets ersättande med avstyckning hava medfört en ökad belastning av högsta domstolen. Huru härmed kunde förhålla sig vore dock svårt att avgöra. Otivelaktigt avsåge det stora flertalet avstyckningar sådana smärre områden, som tidigare plägat genom avsöndring skiljas från resp. stamfastigheter, men å andra sidan skulle jämlikt stadgande i 21 kap. 58 § jorddelningslagen många avstyckningar, nämligen sådana som vore belägna inom samhällen eller andra tätare bebyggda områden i första hand provas av Konungens befallningshavande och i sista hand av regeringsrätten. Vad som däremot med visshet bidragit till att skiftes- och avstyckningsmålen i avsevärd omfattning fullföljdes till Kungl. Maj:t vore, att den förut i stort sett fria jorddelningen blivit genom jorddelningslagen i olika avseenden starkt beskuren. Besvär över vägrat tillstånd till laga skifte eller avstyckning torde utgöra en ganska stor procent av de jorddelningsmål, högsta domstolen haft att pröva. En faktor, som man också torde hava att räkna med vore, att det återhållan-

de moment, som fruktan för ägodelningsrättskostnaderna utgjort, försvagats genom statsverkets övertagande av kostnaderna för ägodelningsdomarens och överlantmätarens inställelse vid ägodelningsrätten. Slutligen hade förrättningslantmätrarna med stöd av 21 kap. 53 § jorddelningslagen i långt större utsträckning än tidigare fullföljt talan mot ägodelningsrätts beslut, varigenom fastställelse å förrättning vägrats. Till allt detta komme, att under de första åren efter tillkomsten av jorddelningslagen dennas delvis ganska oklara och svårtydda bestämmelser försakat många rättegångar, beroende på att förrättningsmän, överlantmätare och ägodelningsrätter tolkat bestämmelserna olika.

Såsom i promemorian angivits gällde jorddelningslagens regler angående fullföljden även med avseende å beslut, som meddelats med stöd av vissa andra under de senaste decennierna tillkomna lagar, men erfarenheten visade, att av dessa mål endast ensittarmålen i nämnvärd omfattning fullföljdes till Kungl. Maj:t. Sistberörda mål utgjorde enligt vad av promemorian framginge åtminstone till antalet en så avsevärd del av högsta domstolens arbetsbörd, att de i detta sammanhang förtjänade särskilt beaktande.

Många samverkande omständigheter hade alltså bidragit till att skiftesmålen — här i inbegripna alla av ägodelningsdomare eller ägodelningsrätter avgjorda mål — antal i högsta domstolen under de senare åren avsevärt ökats. Ökningen vore dock till den del, den berodde på äganderättstvisterna, endast skenbar. Vidare vore vissa av nyssberörda omständigheter av mera tillfällig natur. Sålunda torde ensittarmålen med all sannolikhet komma att om några år avsevärt minska i antal och så småningom i huvudsak upphöra. Vidare torde kunna antagas att, sedan numera ett stort antal prejudikat erhållits till ledning för jorddelningslagens tolkning, jorddelningsmålen antal av denna anledning komme att nedgå. En psykologisk faktor, som man också torde böra räkna med, vore den desperation, som under jorddelningslagens första tillämpningstid hos jordägarna förmärkts med anledning av lagens ganska kännbara inskränkningar i deras fria förfoganderätt över jorden, och som tagit sig uttryck i talrika besvär över förrättningsmännens beslut och ägodelningsrätternas utslag. Man torde hava anledning förvänta, dels att anledningarna till ett ganska allmänt och, enligt styrelsens mening, icke ogrundat missnöje med många av lagens bestämmelser skulle kunna undanröjas eller minskas genom lämpliga ändringar i lagen, dels att allmänheten snart skulle komma att vänja sig vid och lättare finna sig i de ur allmän synpunkt nödvändiga inskränkningarna i rätten att dela jord. En underdånig framställning om ganska omfattande ändringar i jorddelnings- och sammanläggningslagarna vore för närvarande under utarbetande i lantmäteristyrelsen. Vidare vore av riksdagen väckt fråga om viss ändring i villkoren för avstyckning för närvarande föremål för utredning av särskilda sakkunniga (Sociala jordutredningen). I detta sammanhang torde jämväl förtjäna framhållas, att efter utgången av den i lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser stadgade preklusionstiden av tio år, räknat från den 1 januari 1933, tvister om ägo gränser, som tillkommit vid lantmäteriförrättningar, icke torde bliva så vanliga som nu vore fallet. Bestämmelsen i samma lags 4 § om ersättning för mistad skog vore vidare ägnad att under preklusionstiden minska gränstvisterna. På nu anförda skäl ansåge lantmäteristyrelsen det sannolikt, att tillströmningen av skiftesmål till högsta domstolen komme att utan några särskilda åtgärder minska. Det vore därför enligt styrelsens mening önskvärdt, att frågan om förändrad instansordning för jorddelningsmålen finge vila i avvaktan på en säkrare erfarenhet om utvecklingen på området.

Om emellertid situationen ansåges vara sådan, att omedelbara åtgärder för lättande av högsta domstolens arbetsbörd vore nödvändiga, tillstyrkte sty-

relsen inrättande av mellaninstans endast för vissa mål, som före jorddelningslagen handlagts vid allmän domstol, ävensom för ensittarmål.

I promemorian hade uttalats att här berörda anordning skulle medföra alltför ringa resultat. Emellertid framginge av bilaga till promemorian, att ensittarmålen samt gräns- och äganderättstvisterna utgjorde en anseelig del av de till nedre justitierevisionen inkomna skiftesmålen. Ensittarmålen, vilka under år 1933 utgjort ungefär hälften av de nämnda målen, vore visserligen i allmänhet av ganska enkel beskaffenhet, men däremot vore gräns- och äganderättstvisterna ofta så mycket besvärligare. Lantmäteristyrelsen kunde därför icke finna annat, än att tillskapandet av en mellaninstans i sagda mål sannolikt skulle åstadkomma en ganska avsevärd minskning i högsta domstolens arbetsböda. Såsom en ytterligare åtgärd i samma syfte tilläte sig lantmäteristyrelsen ifrågasätta en begränsning av den förrättningslantmätaren enligt 21 kap. 53 § första stycket jorddelningslagen medgivna rätten att hos Kungl. Maj:t fullfölja klagan över ägodelningsrätts utslag, varigenom fastställelse vägrats å jorddelningsförrättning, mot vilken besvär icke blivit anförda.

Lantmäteristyrelsen ansåge det icke vara ur vägen att, då nu utvägar söktes att begränsa tillströmningen av skiftes mål till högsta domstolen, berörda lantmätarna tillerkända rättighet i någon mån inskränktes. Att göra detta genom någon generell bestämmelse syntes knappast möjligt. Däremot skulle säkerligen en lämplig begränsning kunna åstadkommas genom ett stadgande av innehåll, att överklagande ej finge ske utan att lantmäteristyrelsen därtill givit tillstånd.

Styrelsen vore övertygad om att genom ovan föreslagna åtgärder skulle åstadkommas en avsevärd lättnad för högsta domstolen. Därtill komme den minskning i skiftesmålen antal, som enligt styrelsens ovan uttalade uppfattning vore att emotse utan några särskilda åtgärder. Om emellertid ännu mera vittgående åtgärder för minskande av högsta domstolens arbetsböda ansåges nödvändiga, torde, såsom i promemorian anförts, ingen annan utväg stå öppen än att låta hovrätt bli mellaninstans i alla mål, som avgjorts av ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt. En sådan anordning vore emellertid av flera skäl ur lantmäterisynpunkt icke tillfredsställande.

Jordförhållandena i Sverige vore i allmänhet invecklade och svårutredda, och inom de gamla kulturbygderna måste man ofta följa utvecklingen långt tillbaka i tiden för att kunna få den rätta förståelsen för de nuvarande mycket växlande företeelserna inom fastighetsväsendet. Nu hade visserligen utom beträffande vissa delar av Kopparbergs län genomförts enhetlig jorddelningslagstiftning, men vid jorddelningsförrättningar hade man nästan alltid att bedöma och taga ståndpunkt till äldre rättsförhållanden, och för att kunna göra detta på ett tillfredsställande sätt fordrades ingående kännedom om huru dessa äldre rättsförhållanden uppkommit. De tidigare skiftesförfattningarna hade å olika orter och av olika förrättningsmän tolkats och tillämpats på olika sätt, vilket medfört att flerstädes nu föreläge andra förutsättningar än de normala, som lagstiftaren räknat med. Genom alla dessa växlande förhållanden försvarades rättstillämpningen i hög grad, och därigenom uppstode också behov av en rättsskipning, som, då så erfordrades för vinnande av resultat, som tillfredsställde den allmänna rättskänslan, kunde bortse från formella betänkligheter. Högsta domstolen hade såsom andra och högsta instans i skiftes mål haft denna frihet att laga efter lägligheten, och detta hade varit till ovärderligt gagn för jorddelningsverksamheten, som med stöd av en omfattande samling prejudicerande rättsfall kunnat smidigt anpassas efter skiftande förhållanden. Styrelsen förmenade, att knappast på något område prejudikaten hade så stor betydelse som för jorddelningsverksamheten. Att detta också insåges av högsta domstolens ledamöter torde framgå av det

jämförelsevis stora antal skiftesmål, som refererades i Nytt juridiskt arkiv. Lantmäteristyrelsen befarade, att insättandet av hovrätt såsom mellaninstans komme att verka hämmande på den mera fria prövning, som högsta domstolen tillämpat. Det låge i sakens natur, att en mellaninstans måste döma mera formellt, och det låge nära till hands att tro, att detta i viss mån komme att återverka på högsta domstolens ståndpunktstagande.

Högsta domstolens samtliga ledamöter:

Under det sista årtiondet hade inträtt en mycket betydande ökning i högsta domstolens arbetsbalans. Därav hade blivit en följd, att för närvarande de mål, som ej handlades såsom vecko- eller förtursmål, i regel finge vänta på föredragning ett år eller ännu längre. Dessvärre saknades ej anledning befarar, att läget kunde komma att ytterligare försämrast. Grund till sådan farhåga gäve den för närvarande märkbara ökningen av antalet till hovrätterna fullföljda mål ävensom den tillströmning till högsta domstolen av mycket stora mål, som redan inträtt eller kunde motses under de närmaste åren.

Den stora arbetsbalansen i högsta domstolen och den därav förorsakade långsamheten i rättsskipningen utgjorde en så allvarlig olägenhet, att omedelbara åtgärder för balansens minskning måste anses påkallade.

Det i departementspromemorian framlagda förslaget åsyftade att minska tillströmningen till högsta domstolen av skiftesmål — under vilken beteckning kunde hänföras alla mål, som avgjorts av ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt — därigenom att för dessa mål infördes en instans mellan ägodelningsdomaren eller ägodelningsrätten och högsta domstolen. Det nuvarande tvåinstanssystemet beträffande dessa mål skulle alltså ersättas med ett treinstanssystem i överensstämmelse med vad som gällde för de allmänna rättegångsmålen.

Huruvida införandet av en mellaninstans i skiftesmål vore en åtgärd, som borde vidtagas i syfte att åvägabringa en förbättring eller åtminstone motverka en fortskridande försämring av högsta domstolens arbetsbalans, berodde tydligen i första rummet på den större eller mindre styrkan av de motiv, som kunde anföras till stöd för att beträffande skiftesmålen upprätthålla en instansordning, som avveke från den för de allmänna rättegångsmålen gällande. De skäl, som på sin tid förestavade avskaffandet av mellaninstans i skiftesmål och som alltjämt plägade anföras till stöd för den bestående ordningen, vore att en snabb rättsskipning skulle vara av större vikt i dessa mål än i andra. Med fullt erkännande av betydelsen utav en snabb procedur i skiftesmålen kunde det dock sättas i fråga, om vikten av skyndsamhet gjorde sig gällande med större styrka i fråga om dessa mål än beträffande vissa andra grupper av specialmål och ett stort antal av de allmänna målen. Ävenledes borde beaktas, att en genare instansväg för vissa mål medförde ökat tillflöde av sådana mål till den högsta instansen, med påföljd att för övriga mål rättsskipningen i denna instans försenades.

Det kunde emellertid på goda grunder betvivlas, att rätten att gå direkt till högsta domstolen under nuvarande förhållanden innebure någon tidsvinst för skiftesmålen. Det vore uppenbarligen ej befogat att utgå från att samtliga skiftesmål, i vilka parterna ej åtnöjdes med underinstansens utslag, skulle, även därest en mellaninstans funnes, komma att dragas under högsta domstolens prövning. I departementspromemorian beräknades, att tillströmningen till högsta domstolen av skiftesmål skulle — därest mellaninstans infördes i fråga om alla dylika mål — komma att nedgå till en tredjedel av den nuvarande och att alltså två tredjedelar av de skiftesmål, som nu fullföljdes till högsta domstolen, komme att slutligt avgöras av mellaninstansen. Denna beräkning

torde, med hänsyn till att i de allmänna målen fullföljd från hovrätterna, bortsett från dispensansökningar, för närvarande ägde rum i allenast omkring en sjättedel av målen, vara gjord med tillbörlig försiktighet.

Rättegångstidens längd i högsta domstolen i fråga om de av domstolen under år 1933 avgjorda skiftesmålen framginge av en vid yttrandet fogad bilaga.¹ Ville man söka beräkna den tid, som komme att tagas i anspråk av förfarandet i hovrätterna, därest dessa bleve mellaninstans i skiftesmål, syntes man vara berättigad att i stort sett utgå från de förhållanden, som nu rådde beträffande underställningsmål och de kriminella besvärsmål, vari icke någon varit häktad. Om man därvid, såsom fallet vore med rättsstatistiken, räknade med tiden från det målen inkommit till domstolen, borde emellertid hållas i minnet, att skiftesmålen vid nämnda tid föreläge i det skick att föredragning kunde äga rum utan förberedande processuell åtgärd, under det att i de kriminella besvärsmålen kommunikation med klagandens vederpart ofta erfordrades. Å andra sidan torde utlåtande från myndighet oftare behöva inhämtas i skiftesmål än i de kriminella målen. Processtidens längd i de under år 1932 av hovrätterna avgjorda underställningsmålen och kriminella besvärsmålen angående icke häktade framginge av nämnda bilaga.

Jämfördes de i samma bilaga upptagna båda tabellerna, visade det sig, att inom ett halvt år hovrätterna avgjorde 86.6 % av målen, under det att av skiftesmålen i högsta domstolen avgjordes endast 3.2 %. Inom 1 år utgjorde talen 99.6 % och 5.6 %. Under tiden mellan 1 och 2 år avgjordes i hovrätterna 0.4 % och i högsta domstolen 72.6 % av målen. Efter längre tid än 2 år avgjordes i hovrätterna inga mål och i högsta domstolen de återstående 21.8 % av målen.

Lantmäteristyrelsen hade uttalat den farhågan, att balans å skiftesmål skulle kunna uppkomma i hovrätterna. Med hänsyn till de bestämmelser hovrätternas arbetsordningar numera innehölle till förhindrande av balans och vilka jämväl ställde i utsikt förstärkning av arbetskrafterna, därest så skulle erfordras, torde emellertid en sådan utveckling ej behöva befaras.

Av vad nu anförts torde framgå, att för de skiftesmål — ovan beräknade till $\frac{2}{3}$ av samtliga — som efter inrättandet av en mellaninstans komme att slutligt avgöras av denna, den ifrågasatta instansordningen långt ifrån att medföra tidsutdräkt skulle innebära en väsentligt snabbare rättsskipning. Men ej heller för de övriga skiftesmålen syntes någon förlängning av processen i allmänhet vara att befaras. Dessa mål, reducerade till $\frac{1}{3}$ av det nuvarande antalet, skulle nämligen komma att tillfalla rotlar, vilka i regel ej mottoge andra mål. På grund härav och då, såsom i departementspromemorian framhölls, under första tiden av mellaninstansens verksamhet något tillflöde av skiftesmål ej alls komme att äga rum, skulle de till högsta domstolen fullföljda skiftesmålen bliva i tur till föredragning långt tidigare än nu vore fallet.

På grund av vad nu anförts syntes avgörande betänklighet ej möta mot att underkasta alla skiftesmål samma instansordning som gällde för de allmänna rättegångsmålen; och då den lättnad i högsta domstolens arbetsbalans, som förslagets genomförande skulle åstadkomma, vore av verklig betydelse, syntes en reform av angivna omfattning vara starkt motiverad.

Därest likväl en sådan åtgärd ansåges ej böra vidtagas, skulle en visserligen mindre betydande men dock avsevärd lättnad i högsta domstolens arbetsbörda stå att vinna därigenom att, på sätt lantmäteristyrelsen alternativt ifrågasatt, en mellaninstans infördes endast för de skiftesmål, som före jorddelningslagens ikraftträdande behandlades vid allmän domstol, och för en-

¹ Införd å sid. 24—25 i propositionen.

sittarmålen. En sådan reform måste därför under alla omständigheter förordas. Målen inom den förra gruppen, väsentligen omfattande gränsbestämningssmål och äganderättstvister, krävde i regel en ganska tidsödande fördragning; och detta vore ej sällan fallet även med ensittarmålen.

Sedan de yttranden, för vilka redogörelse nu lämnats, inkommit till justitiedepartementet, utarbetades lagutkast jämte *ny promemoria* i ämnet. Enligt utkastens skulle hovrätterna göras till mellaninstans för samtliga skiftesmål med undantag allenast för mål angående förrättning enligt lagen den 30 april 1925 rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län.

Utkasten med promemoria remitterades för avgivande av yttrande till samtliga hovrätter och ägodelningsdomare i riket.

Av *ägodelningsdomarna* lämnade det övervägande flertalet förslaget att genom införandet av en mellaninstans minska högsta domstolens arbete med skiftesmålen utan anmärkning. Två ägodelningsdomare avstyrkte dock en sådan åtgärd och ytterligare några ägodelningsdomare gävo uttryck åt sina betänkligheter däremot. Sålunda anmärktes, att särskilda åtgärder till nedbringande av tillströmningen av skiftesmål till högsta domstolen syntes onödiga, enär denna tillströmning i allt fall kunde väntas avtaga. Vidare vore ej säkert att införandet av en mellaninstans verkligen skulle medföra lättnad för högsta domstolen. Treinstanssystemet skulle därjämte medföra olägenheter genom rättegångens förlängande och fördyrande, varjämte det med hänsyn till hovrätternas benägenhet att anlägga mera formella synpunkter kunde väntas att rättsskipningens resultat försämrades. Ytterligare anmärktes att enhetligheten i avgörandena skulle minskas genom inskjutandet av en mellaninstans i ägodelningsmålen.

Av hovrätterna, vilka vid avgivande av sina utlåtanden haft tillfälle att taga del av underlydande ägodelningsdomares yttranden, fann *Svea hovrätt* övertygande skäl förebragta till stöd för åtgärden att införa en mellaninstans för skiftesmålen. *Göta hovrätt* tillstyrkte åtgärden under förutsättning att ej annan mera lämplig och ändamålsenlig utväg befundes vara framkomlig och *hovrätten över Skåne och Blekinge* fann sig icke böra avstyrka åtgärden. *Sex ledamöter av Göta hovrätt* ifrågasatte — under uttalande att erforderlig minskning i tillströmningen till högsta domstolen av mål angående förseelse mot motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan redan torde hava vunnits och att lantmäteristyrelsens åsikt att tillströmningen av skiftesmål utan särskilda åtgärder komme att minska syntes äga fog — huruvida en ändring av instansordningen i sistnämnda slag av mål nu borde komma till stånd. *En ledamot av Göta hovrätt* avstyrkte den föreslagna lagstiftningen under den motivering att, då förslaget skulle leda till att flertalet hithörande mål komme att avgöras av hovrätterna såsom sista instans, garantierna för den bästa rättsskipning i dessa svårbedömda och i regel mycket viktiga mål icke bleve desamma som för närvarande samt det ej vore förenat

med svårigheter att finna utvägar till nödvändig lättnad i högsta domstolens arbetsbörda genom andra åtgärder.

I frågan huruvida, därest mellaninstans för skiftesmål infördes, denna borde få befattning med samtliga slag av dylika mål funno *de flesta ägodelningsdomarna* samt *alla hovrätterna* icke något att erinra mot den ståndpunkt, som kommit till uttryck i utkasten. Efter framhållande, att tillräckliga skäl knappast föreläge för antagandet att antalet till högsta domstolen fullföljda skiftesmål skulle utan vidare i nämnvärd grad minskas, och att det då låge nära till hands att på lagstiftningens väg åstadkomma en sådan minskning, anförde *Göta hovrätt* till stöd för sin mening:

De åtgärder, som föreslagits av lantmäteristyrelsen, torde icke kunna anses tillfredsställande, ty först och främst torde de ej vara tillräckligt effektiva för att föra till det önskade målet och vidare förefölle det hovrätten, som om den uppdelning av skiftesmålen uti två i processuellt avseende olikställda kategorier, vilken skulle bli en följd av förslaget genomförande, ur teknisk synpunkt knappast skulle vara lyckad. Till betydligt bättre resultat måste man komma om det i promemorian framställda förslaget att beträffande instansordning och rätt till fullföljd principiellt jämnställa skiftesmålen med andra mål i allmänhet realiserades.

Sju ägodelningsdomare och *sex reservanter i Göta hovrätt* uttalade sig för en inskränkning i den ifrågasatta mellaninstansens kompetensområde i förhållande till vad enligt utkasten förordats. Sålunda tillstyrktes i några yttranden, att under mellaninstansen skulle dragas allenast ensittarmål; i andra yttranden förordades, att mellaninstansen därjämte finge befattning med äganderättstvister och gränsbestämningssmål, och i ytterligare några yttranden föreslogs, att dessutom även övriga mål, som före gällande jorddelningslags ikraftträdande handlades vid allmän domstol, skulle tillfalla mellaninstansen. I några av dessa yttranden föreslogs därjämte inskränkning i den rätt att fullfölja talan i skiftesmål, som för närvarande tillkomme förrättningslantmätare jämlikt 21 kap. 53 § första stycket jorddelningslagen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Schlyter, anförde till statsrådsprotokollet den 28 september 1934, bland annat:

»Såsom högsta domstolens ledamöter yttrat utgöra domstolens stora arbetsbalans och den därav förorsakade långsamheten i rättsskipningen en så allvarlig olägenhet att omedelbara åtgärder för balansens minskning måste anses påkallade. På grund härav och då skiftesmålen numera kommit att taga en oproportionerligt stor del av högsta domstolens arbetstid i anspråk, torde det få anses naturligt att särskilda anordningar träffas i syfte att hejda tillströmningen av sådana mål till högsta domstolen. I anledning av vad som anförts angående möjligheten att denna tillströmning komme att minskas utan dylika anordningar må anmärkas att, även om en viss minskning kan vara att emotse under de närmaste åren, det i allt fall får anses föga sannolikt att minskningen bliver så stark att åtgärder i angivet syfte varda överflödiga.

Bland tänkbara utvägar för ernående av önskvärd minskning i de inströmmande skiftesmålens antal synes den av organisationsnämnden ifrågasatta åtgärden, nämligen att låta jämväl skiftesmålen passera en mellaninstans, vara att föredraga. Att söka åstadkomma sådan minskning genom att från fullföljd

undantaga beslut av ägodelningsdomare och ägodelningsrätt i större utsträckning än vad nu gällande lag stadgar synes sålunda icke böra komma i fråga. Hänsynen till rättssäkerheten kräver nämligen att möjligheten för part att erhålla förnyad prövning av avgörandena i första instans icke borttages med mindre mycket vägande skäl härför föreligga. Av enahanda skäl synes ej heller den utvägen böra tillgripas att den som vill klaga över ägodelningsdomares eller ägodelningsrätts beslut ålägges att nedsätta penningbelopp. Och att tillskapa en särskild högsta instans för skiftesmålen får, på sätt organisationsnämnden yttrat, anses uteslutet.

I några yttranden har gjorts gällande att införandet av en mellaninstans för skiftesmålen finge antagas medföra en förlängning av rättegången för dem som fullfölja talan till högsta domstolen. Såsom högsta domstolens ledamöter påvisat Järer emellertid rätten att gå direkt till högsta domstolen under nuvarande förhållanden icke innebära någon tidsvinst för skiftesmålen. Av skäl som anförts i yttrandet av högsta domstolens ledamöter torde ej heller behöva befaras att i hovrätterna, vilka lära vara de enda myndigheter som kunna komma i fråga som mellaninstans för skiftesmål, balans å dessa mål skulle uppkomma. Det har även ifrågasatts att en hovrätt i sin prövning av skiftesmålen skulle döma mera formellt och att detta skulle verka hämmande på den mera fria prövning som högsta domstolen tillämpat. Det torde vara riktigt att till sakägarnas nytta ett visst bortseende från formella hänsyn stundom kan vara påkallat, men man synes icke hava anledning antaga annat än att jämväl en hovrätt skall visa god uppfattning hur en domstol i dylika fall bör förfara.

Flera skäl tala till förmån för anlitande av den utväg lantmäteristyrelsen — under förutsättning att omedelbara åtgärder till lättande av högsta domstolens arbetsbörda ansåges nödvändiga — i första hand förordad, nämligen införande av mellaninstans endast för sådana skiftesmål som före jorddelningslagens ikraftträdande handlagts vid allmän domstol samt för ensittarmål. Målen av det förstnämnda slaget, vilka till övervägande del utgöras av gräns- och äganderättstvister, samt ensittarmålen bilda nämligen huvudmassan av de skiftesmål, i vilka finnes en lätt påvisbart i penningar uppskattningsbart värde å tvisteföremålet. Därest talan mot mellaninstansens slutliga utslag i dessa mål icke finge fullföljas till högsta domstolen i sådana fall då värdet av vad parten tappat i mellaninstansen uppenbarligen icke uppginge till visst minimibelopp, skulle alltså, även om mellaninstansen icke finge befattning med andra skiftesmål än sålunda ifrågasatts, flertalet skiftesmål, däri tvisteföremålets värde uppenbarligen icke uppginge till minimibeloppet, uteslutas från fullföljd till högsta domstolen. Därjämte kan åberopas att hovrätterna, därest deras befattning med skiftesmål icke utsträcktes längre än vad sålunda ifrågasatts, i huvudsak skulle undgå att drabbas av den avsevärda tunga, som dömandet i skiftesmål i andra instans medför.

Emellertid skulle, om mellaninstansens befattning med skiftesmål inskränktes på nu angivet sätt, minskningen i de till högsta domstolen inströmmade skiftesmålens antal bliva alltför ringa för att det åsyftade resultatet skulle nås. Ej ens i förening med den av lantmäteristyrelsen m. fl. ifrågasatta begränsningen av den förrättningslantmätare tillkommande rätten att överklaga utslag, varigenom fastställelse å oklandrad förrättning vägrats, torde en dylik reform vara ägnad att i erforderlig grad nedbringa antalet skiftesmål i högsta domstolen. Vid sådant förhållande och då tillräckliga skäl lära saknas att beträffande det övervägande flertalet av övriga skiftesmål genomföra någon uppdelning i fråga om fullföljden, synes böra förordas, att samtliga skiftesmål i första hand få fullföljas till mellaninstansen. Ett avsteg från denna regel synes dock böra göras. Detta gäller mål angående förrättning enligt

lagen den 30 april 1925 rörande vissa laga skiften inom de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län. Med hänsyn till de särskilda förhållanden som föreligga med avseende å dessa s. k. provskiften och det ringa antal dylika skiften som ännu återstå oavslutade torde ändrad instansordning i fråga om mål av sist angivet slag icke böra ifrågasättas.»

Inom *lagrådet* åberopade tre ledamöter (justitieråden), att de tidigare — vid remiss av den första i ärendet upprättade promemorian — i likhet med högsta domstolens övriga ledamöter uttalat sig för en sådan ändring av skifteslagstiftningen, att alla skiftesmål bleve underkastade samma instansordning, som gäller för de allmänna rättegångsmålen. Det i *lagrådet* deltagande regeringsrådet förklarade sig dela den uppfattning om förslagens huvudgrunder, som uttalats av *lagrådets* övriga ledamöter.

I *motionerna I: 99 och II: 222*, vari i första hand yrkas avslag å propositionen, anföres emellertid att, om andra utvägar att minska högsta domstolens arbetsbalans efter verkställda undersökningar skulle visa sig icke vara tillräckliga, en ytterligare möjlighet till sådan minskning kanske kunde erbjudas därigenom, att ensittarmål och måhända även gränsbestämningssmål och äganderättstvister kunde gå till de olika hovrätterna såsom mellaninstanser, under det att de egentliga skiftesmålen liksom hittills skulle fullföljas direkt från första instansen till högsta domstolen.

Under utskottets behandling av förevarande proposition, nr 3, har från justitiedepartementet till utskottet överlämnats en den 25 februari 1935 dagtecknad promemoria, däri bland annat framhållits, att vid övervägande inom departementet av vad som borde vidtagas för att nedbringa högsta domstolens arbetsbörda, även andra åtgärder än de i propositioner till innevarande års riksdag föreslagna — införande av mellaninstans i skiftesmål samt tillfällig ökning av antalet justitieråd (härom närmare nedan sid. 43—45) — tagits under omprövning. De särskilda åtgärder, som därvid varit under övervägande, hade varit: höjning av fullföljdsavgiften, höjning av summa revisibilis, införande av konformitetsprincipen, avskaffande av högsta domstolens obligatoriska hörande över nådeansökningar samt avskärande av vissa klasser av mål — bl. a. de s. k. trafikmålen — från rätten till fullföljd.

I promemorian har slutligen anmärkts, att förslag vid olika tillfällen framställt dels att inskränka högsta domstolens prövning i de dit fullföljda målen till rättsfrågan och sålunda i avseende å bevisfrågan låta hovrättens prövning vara slutligt avgörande, dels ock att i alla — eventuellt alla förmögenhetsrättsliga — mål göra rätten till fullföljd av talan till högsta instans beroende på särskilt tillstånd. Dessa förslag vore emellertid av den genomgripande art och stode i så intimt samband med frågan om omorganisation av landets domstolar och rättegångsförfarandet därstädes att de lämpligen icke syntes böra upptagas annat än i samband med den förestående allmänna rättegångsreformen.

Mellaninstansens organisation. En eller flera domstolar?

Organisationsnämnden ansåg sig, såsom förut nämnts, icke böra förorda, att skiftesmålen liksom andra mål i vanlig ordning skulle fullföljas till hovrätterna. I stället borde en specialdivision av Svea hovrätt fungera som en för hela riket gemensam skiftesöverdomstol i andra instans.

I den inom justitiedepartementet utarbetade förberedande promemorian anfördes följande siffror rörande skiftesmålen fördelning på ägodelningsrätter och ägodelningsdomare under de olika hovrätterna:

Av de under åren 1928—1933 av högsta domstolen avgjorda skiftesmålen belöpte på ägodelningsrätter och ägodelningsdomare: inom Svea hovrätts område c:a 55 %, inom Göta hovrätts område c:a 34 % och inom skånska hovrätts område c:a 11 %.

Till jämförelse finge meddelas att vid genomgång av nedre justitierevisionens skiftesrotlar för åren 1929—1933 befunnits att av de under dessa år inkomna skiftesmålen belöpte i genomsnitt på ägodelningsrätter och ägodelningsdomare: inom Svea hovrätts område c:a 55 %, inom Göta hovrätts område c:a 35 % och inom skånska hovrätts område c:a 10 %.

Med utgångspunkt från dessa siffror skulle kunna beräknas att av ett årligt antal inkommande skiftesfall av tillhoppa 160 à 165 c:a 90 skulle tillfalla Svea hovrätt, c:a 58 tillfalla Göta hovrätt och c:a 16 den skånska hovrätten.

Processlagberedningen anförde, utan att dock taga direkt ställning till förevarande spörsmål, åtskilliga skäl både för och emot de två alternativen. Vad processlagberedningen härutinnan yttrat återfinnes å sid. 20 i propositionen 3/1935.

Lantmäteristyrelsen avstyrkte på det bestämdaste förslaget att överlämna prövningen av skiftesfall i andra instans till samtliga hovrätterna. De skäl, som styrelsen anförde för denna ståndpunkt, finnas återgivna å sid. 21 i propositionen.

Inom *högsta domstolen* förordade, på sätt framgår av det referat som lämnats å sid. 24 i propositionen, fjorton justitieråd, att skiftesfall av alla slag i andra instans skulle upptagas av den hovrätt, till vars jurisdiktionsområde ägodelningsrätten hörde, under det att de övriga tio justitieråden förklarade sig giva företräde åt anordningen med en enda skiftesöverdomstol.

För det fall att en enda skiftesöverdomstol komme att inrättas, ansågo tolv justitieråd, att till denna dock icke borde överlämnas andra än de egentliga skiftesmålen, under det att äganderättstvister samt gränsbestämnings- och ensittarmål borde gå till samtliga hovrätter.

Flertalet ägodelningsdomare, Göta hovrätt (8 ledamöter) samt *hovrätten över Skåne och Blekinge* förklarade sig icke hava något att erinra mot förslaget att låta skiftesmålen i andra instans handläggas av samtliga hovrätter. *Femton ägodelningsdomare, Svea hovrätt* och *sju reservanter i Göta hovrätt* förordade däremot en till Svea hovrätt anknuten skiftesöverdomstol såsom

enda andra instans för skiftes mål. För de skäl, som Svea hovrätt och Göta hovrätt därvid anført, lämnas redogörelse å sid. 28—30 i propositionen.

I frågan huruvida inrättandet av mellaninstans för skiftes målen skulle medföra behov av förstärkning av hovrätternas arbetskrafter har *Svea hovrätt* anført att, därest skiftes målen tilldelades hovrätten såsom ensam skiftesöverdomstol, en förstärkning av två ledamöter bleve erforderlig, varjämte för beredande av önskvärd lättnad åt skiftesöverdomstolens ordförande lämpligen tills vidare kunde anlitas den väg, som anvisades i 54 § första stycket andra punkten av hovrättens arbetsordning. Under förutsättning att skiftes målen fördelades på samtliga hovrätter har hovrätten beräknat att för dess del en förstärkning med en ledamot borde ske, varjämte tillfälliga åtgärder av nyssnämnd art i avsevärd utsträckning finge vidtagas. *Göta hovrätt* har förklarat sig hysa den bestämda uppfattningen att, under förutsättning av skiftes målens fördelning på samtliga hovrätterna, behov av åtminstone ytterligare en ledamot skulle uppstå för Göta hovrätts del, och *hovrätten över Skåne och Blekinge* har under enahanda förutsättning förklarat att det ej torde kunna undgås att åtminstone de utvägar, som hovrättens arbetsordning anvisade, för undvikande av arbetsbalans måste komma att anlitas.

Av de i nedre justitierevisionen för närvarande tjänstgörande två speciella skiftes målsföredragandena har den ene anslutit sig till departementsförslaget om skiftes målens överlämnande till samtliga hovrätter, under det att den andre förklarat, att en enda skiftesöverdomstol obetingat vore att föredraga.

Föredragande departementschefen, statsrådet Schlyter, anförde till statsrådsprotokollet den 28 september 1934:

»För inrättandet av allenast en skiftesöverdomstol i andra instans för hit hörande mål kan tydligen anföras det förhållandet att en sådan organisationsform, med hänsyn till det relativt stora antal skiftes mål varmed domstolen finge taga befattning, vore särskilt ägnad dels att hos domstolen främja och vidmakthålla den särskilda insikt och erfarenhet som är av nöden för skiftes målens bedömande, dels ock att utgöra en garanti för enhetlighet i rättstillämpningen redan i andra instans. Därest skiftes målen överlämnades till samtliga hovrätterna bleve, vad angår de mindre hovrätterna, det antal som komme att tillfalla varje hovrätt i jämförelse härmed väsentligt mindre. Vad sålunda anförts skulle emellertid kunna åberopas till stöd jämväl för åtskilliga andra specialmåls sammanförande i andra instans till en av hovrätterna, vilket skulle möta bestämda olägenheter i andra avseenden. I allt fall synes vid en fördelning av skiftes målen på de olika hovrätterna det antal som skulle tillfalla även de mindre hovrätterna icke vara så obetydligt, att icke ledamöterna skulle erhålla tillfälle att förvärva erforderlig rutin med avseende å dessa mål. Beaktansvärda fördelar skulle däremot ett förläggande till huvudstaden av skiftesöverdomstolen medföra därutinnan att domstolen utan omgång kunde erhålla tillgång till lantmäteristyrelsens arkiv samt inhämta erforderliga upplysningar av styrelsens befattningshavare. I detta avseende bliva de utanför huvudstaden förlagda hovrätterna i stort sett hänvisade att låta sig nöja med skriftliga utlåtanden från lantmäteristyrelsen; mången gång torde dock tillräckliga

upplysningar kunna vinnas genom anlitan- de av lantmäterikontorens arkivma- terial samt sakkunskapen hos personalen därstädes.

Som skäl för att dömandet i skiftesmälen i andra instans borde överlämnas åt allenast Svea hovrätt har stundom ytterligare anförts att domstolen i sådant fall kunde förstärkas med en i lantmäteritekniska frågor sakkunnig person. En sådan anordning skulle däremot endast med stora svårigheter kunna genomföras med avseende å de utanför huvudstaden förlagda hovrätterna. Här- emot må anmärkas att ett system med en särskilt tillkallad sakkunnig ledamot vid ifrågavarande måls behandling i hovrätt knappast synes av behovet påkal- lat och dessutom lärer vara förenat med olägenheter i vissa avseenden. Beho- vet av teknisk fackkunskap bör därför tillgodoses i annan ordning. I allt fall synes det icke möta större svårigheter att bereda även de hovrätter, som äro förlagda utanför huvudstaden, tillgång till sakkunniga.

Mot en anordning med Svea hovrätt såsom ensam skiftesöverdomstol kan anföras att det måste betraktas såsom otillfredsställande om ägodelningsdo- marna i stora delar av riket skulle i administrativt hänseende lyda under annan hovrätt än den som har att pröva deras domar. Vidare torde en sådan anordning komma att ställa sig kostsammare för statsverket än om skiftes- målen fördelades på alla hovrätterna.

Å andra sidan kunna anföras flera skäl som direkt tala för skiftesmålen fördelning på de olika hovrätterna. Det får sålunda anses önskligt att hov- rätterna i gemen icke ställas främmande för jorddelningslagstiftningen; mera ingående kännedom om densamma kan nämligen ofta vara av stor betydelse även vid bedömande av mål som fullföljts från allmän domstol. Vidare skulle otvivelaktigt, om skiftesmälen komme att handläggas av alla hovrätterna, ett avsevärt större antal av de unga jurister som i hovrätterna erhålla domar- utbildning göras förtrogna med dömandet i skiftesmål än vad eljest bleve fal- let. Målens snabba avgörande skulle även främjas samt faran för uppkomsten av arbetsbalans i händelse av ökad tillströmning av skiftesmål minskas. Större ortskännedom kan ock förväntas i en mindre hovrätt.

Härtill kommer hänsynen till den tillämnade allmänna rättegångsreformen. Därest, såsom är att antaga, efter dess genomförande muntligt förfarande kom- mer att i vissa skiftesmål tillämpas även i andra instans skulle kravet på att domstolen bör vara lätt tillgänglig för allmänheten knappast kunna anses be- hörigen tillgodosett om allenast en skiftesöverdomstol i andra instans inrätta- des. Även ur denna synpunkt lärer det alltså vara mindre lämpligt att nu överlämna dömandet i skiftesmål till allenast en av hovrätterna.

De farhågor som uttalats för att det skulle möta svårigheter att i en mindre hovrätt på ett tillfredsställande sätt rekrytera den division, som skulle ha att handlägga skiftesmål, kan jag icke dela.

Vad sålunda anförts synes giva vid handen att övervägande skäl tala för att prövningen av de nu ifrågakomna skiftesmälen i andra instans bör över- lämnas till samtliga hovrätterna.

Med hänsyn till den arbetsbörda, som för närvarande åvilar hovrätterna, sy- nes man böra räkna med möjligheten att en viss förstärkning av dessas arbets- krafter kan komma att bli nödvändig, därest hovrätterna få befattning jäm- väl med skiftesmälen. Det synes emellertid vanskligt att nu göra några mera ingående beräkningar härutinnan. Innan någon tids erfarenhet vunnits rö- rande reformens inverkan på hovrätternas arbetsförhållanden torde fördenskill stadigvarande förstärkning av arbetskrafterna icke böra ifrågasättas. I allt fall lärer man, under förutsättning av reformens genomförande från och med den 1 januari 1936, kunna utgå från att den förstärkning, som kan bli- va erforderlig under budgetåret 1935—1936, skall kunna åstadkommas på den väg,

som enligt hovrätternas arbetsordningar är avsedd att beträdas vid behov av tillfällig förstärkning av arbetskrafterna.»

Inom *lagrådet* åberopade tre ledamöter (justitieråden), att de tidigare — vid remiss av den första i ärendet upprättade promemorian — anslutit sig till den mening, enligt vilken skiftesmålen i andra instans skulle upptagas av den hovrätt, till vars jurisdiktionsområde ägodelningsrätten hör. Vad sedermera förekommit hade icke föranlett dem att frångå sin ståndpunkt. Det i *lagrådet* deltagande regeringsrådet förklarade sig dela justitierådens uppfattning.

I *motionen II: 224* hemställes, som ovan nämnts, om sådan ändring i propositionen, att skiftesmaal i andra instans skola upptagas allenast av Svea hovrätt.

I *motionerna I: 99 och II: 222*, vari i första hand yrkas avslag å propositionen, anföres emellertid att, om mellaninstans i skiftesmaal synes böra införas, i första rummet bör övervägas en anordning med en enda skiftesöverdomstol.

Tillfällig åtgärd för minskning av högsta domstolens arbetsbalans.

Utöver de i förevarande proposition, nr 3, föreslagna åtgärderna för minskning av högsta domstolens arbetsbörda har i en annan proposition, nr 8, förslag till ytterligare åtgärder i sådant hänseende förelagts riksdagen. Kungl. Maj:t hemställde i sistnämnda proposition, att riksdagen måtte antaga däri framlagt förslag till lag angående tillfällig ökning av justitierådets antal. Enligt detta förslag skall högsta domstolen från och med den 1 oktober 1935 intill den 1 september 1936 eller, om särskilda förhållanden därtill föranleda, den tidigare dag som Kungl. Maj:t bestämmer, utgöras av tjuguatta justitieråd. Därefter skall antalet justitieråd, i den mån sådant i följd av inträffade ledigheter kan ske, nedbringas till tjugufyra.

Så länge justitierådets antal är minst tjugusju, skall högsta domstolen under tid, då domstolen jämlikt 2 § första stycket i lagen angående dess tjänstgöring på avdelningar skall arbeta på tre avdelningar, tjänstgöra även å en fjärde avdelning.

T. f. chefen för justitiedepartementet, statsrådet Levinson, erinrade till statsrådsprotokollet den 21 december 1934 om de förslag, som framlagts i propositionen nr 3, samt anförde, bland annat:

Därest lagstiftning i enlighet med förslagen kommer till stånd skulle enligt vad man torde kunna beräkna årliga antalet till högsta domstolen inströmmande skiftesmaal minskas med omkring 100. Ett sådant resultat synes vara ägnat att åtminstone till en början något minska högsta domstolens arbetsbalans samt i allt fall under nuvarande förhållanden varaktigt motverka en fortsatt försämring av densamma. Längre torde man dock icke våga sträcka förhoppningarna på denna lagstiftnings verkan i förevarande avseende. Skall balansen kunna avlägsnas inom skälig tid torde alltså ytterligare åtgärder böra vidtagas. Då det med hänsyn till att rättegångsreformen står för dörren

knappast lärer kunna ifrågakomma att nu upptaga det svårlösta spörsmålet om mera vittgående inskränkningar i eller överhuvud ändrade grunder för rätten att fullfölja talan till högsta instansen, torde det enda till buds stående effektiva medlet att få balansen snabbt avarbetad vara att — efter mönster av vad som år 1928 skedde i fråga om regeringsrätten — tillfälligt öka antalet ledamöter i högsta domstolen. Visserligen kunna, såsom ock framhållits inom högsta domstolen, häremot resas vissa betänkligheter med hänsyn till faran för bristande enhetlighet i lagtolkning och lagskipning. I betraktande av ej mindre vikten att snabbheten i rättsskipningen befordras än även att det ifrågasatta provisoriet skulle bliva rådande allenast helt kort tid, kan jag — i likhet med högsta domstolens flesta ledamöter — dock icke finna att de berörda betänkligheterna böra få hindra genomförandet av en dylik anordning. Med anledning av den utav vissa ledamöter i högsta domstolen uttalade farhågan att, därest framdeles balans ånyo skulle uppkomma, ett nytt provisorium av liknande art skulle komma att tillgripas, vill jag endast framhålla att i samband med genomförandet av rättegångsreformen frågan om fullföljdrätten till högsta domstolen lärer kunna förväntas vinna en sådan lösning att en situation liknande den nu förevarande ej skall behöva uppkomma. — — — — —

Under förutsättning dels att lagstiftning i enlighet med förslaget om införande av mellaninstans för mål, som avgjorts av ägodelningsdomare eller ägodelningsrätt, kommer till stånd och träder i kraft den 1 juli 1935 dels ock att högsta domstolen kommer att vara förstärkt med fyra ledamöter under ungefär ett år från den 1 oktober 1935 samt med tre ledamöter under ytterligare cirka ett kvartal synes man kunna beräkna att domstolens arbetsbalans vid utgången av år 1936 skall vara nedbragt till normalt omfång. Man torde därjämte, på sätt förut antytts, kunna räkna med att högsta domstolen i fortsättningen skall, såvitt icke väsentligt ändrade förhållanden inträda, kunna hålla balansen inom måttliga gränser.

Första lagutskottet anförde i utlåtande nr 17:

Utskottet finner i likhet med departementschefen högsta domstolens stora arbetsbalans utgöra en så allvarlig olägenhet att särskilda åtgärder för balansens nedbringande äro av nöden. Mot det i förevarande proposition framlagda förslaget att genom en ökning av antalet ledamöter i högsta domstolen minska balansen kunna väl vissa betänkligheter anföras. Då den föreslagna anordningen emellertid är avsedd att bli begränsad till en kortare tid, vill utskottet icke motsätta sig densamma. I samband härmed anser sig utskottet likväl böra framhålla hurusom tidigare liknande anordningar oaktat de varit avsedda att vara tillfälliga dock blivit bestående. För att icke jämväl denna gång avvecklingen skall äventyras synes det utskottet synnerligen angeläget att även åtgärder av mera varaktig natur vidtagas för att hålla arbetsbalansen nere. Mot den närmare utformningen av lagförslaget har utskottet icke något att erinra.

Utskottet hemställde, att lagförslaget måtte antagas av riksdagen.

Under debatten i första kammaren ifrågasattes en förut i detta utlåtande icke omnämnd möjlighet till ökning av högsta domstolens arbetsprodukt, nämligen den att justitierådens tjänstgöringsskyldighet kunde fördelas dem emellan under beaktande, i den mån lämpligen läte sig göra, av åtskilliga måls beskaffenhet att tillhöra mera speciella rättsområden.

Riksdagen biföll den 6 sistlidne mars utskottets hemställan.

I detta sammanhang må omnämnas, att då högsta domstolens ledamöter i december 1934 hade att yttra sig över en inom justitiedepartementet upprättad promemoria med förslag till ovan omförmälda ökning av högsta domstolens arbetskrafter framhölls av domstolens ledamöter lämpligheten av en ytterligare begränsning av fullföljdsrätten till högsta domstolen, därvid en minoritet inom domstolen särskilt påpekade att det förtjänade övervägas huruvida icke summa revisibilis skulle kunna höjas åtminstone till överensstämmelse med det penningvärde, som var gällande vid tiden för dess införande i vår lagstiftning. Nämnade minoritet framhöll vidare, att även andra åtgärder till varaktig minskning av balansen torde stå till buds. Två av högsta domstolens ledamöter inlät sig på frågan om nådemålen behandling och anförde därvid att de ansåge i hög grad önskligt att nådemålen bleve behandlade av en särskild mindre avdelning med tjänstgöringsskyldighet motsvarande dispensavdelningen. Den ene av dessa ledamöter tillade emellertid att frågan härom borde framskjutas till tidpunkt då i övrigt frågan om åtgärder till fullföljdens begränsning upptoges till närmare övervägande.

Utskottet.

Högsta domstolens arbetsbalans har framkallat en långsamhet i rättsskipningen i högsta instans, som enligt utskottets mening gör det nödvändigt att snarast vidtaga åtgärder i syfte att få balansen avarbetad samt att för framtiden förhindra, att ny balans uppstår. Av vad ovan i utskottets utlåtande anförts framgår, att olika möjligheter kunna tagas under övervägande, då det gäller att finna medel till att ernå ett sådant resultat. I propositionen nr 8, som godkänts av riksdagen, har föreslagits ökning av antalet justitieråd med fyra. Genom denna anordning skulle högsta domstolen under vissa tider kunna arbeta på fyra avdelningar. Föredragande departementschefen beräknar, att antalet oavgjorda mål därigenom vid utgången av år 1936 skall vara nedbragt till 500 à 550, vilket antal för arbetets jämna gång lärer böra ständigt finnas å rotlarna i nedre justitierevisionen, varest målen beredas till föredragning. Vid denna beräkning utgår emellertid departementschefen ifrån, att den avlastning av högsta domstolens arbetsbörda, som kan antagas komma att ske genom inrättande av mellaninstans i skiftesmål, skall genomföras från och med den 1 juli innevarande år.

Den utökning av antalet justitieråd, vilken beslutits av innevarande års riksdag, är, såsom riksdagen framhållit, en anordning, avsedd att bliva begränsad till en kortare tid. Det förslag, som framlägges i förevarande proposition nr 3, innebär däremot en förändring av gällande rätt av bestående varaktighet.

Nuvarande instansordning beträffande skiftesmål infördes genom 1827 års skiftesstadga och har sålunda gällt över 100 år. Den torde otvivelaktigt hava medfört, att skiftesmålen slutligt avgjorts snabbare än andra mål. För de enskilda parterna har den nuvarande ordningen, enligt vilken klagan äger rum från ägodelningsrätt och ägodelningsdomare direkt till Kungl. Maj:t, därutöver

medfört en icke oväsentlig förmån ur ekonomisk synpunkt. Rättegångskostnaderna torde hava blivit relativt mindre än i allmänna rättegångsmål, beroende bland annat därpå, att kostnader för rättegång i mellaninstans icke förekommit samt att fullföljdsavgift icke behövt nedsättas för klagan hos högsta domstolen. En annan förmån på grund av gällande instansordning har varit, att ett avgörande av högsta domstolen varit möjligt att vinna i alla mål; de för allmänna rättegångsmål i 30 kapitlet rättegångsbalken föreskrivna fullföljdsreglerna äro nämligen icke tillämpliga beträffande skiftesmålen. De förmåner, som, enligt vad nu sagts, den nuvarande anordningen med klagan från ägodelningsrätten direkt till högsta domstolen i skiftesfall innebär, böra enligt utskottets mening icke frångås därav berörda parter, helst då andra ej utredda utvägar att minska högsta domstolens arbetsbörd förefinnas. För övrigt synes det utskottet vara tvivel underkastat, om införande av mellaninstans i skiftesfall verkligen skulle medföra minskning av denna arbetsbörd i den omfattning propositionen antager. Föredragande departementschefen beräknar, att allenast omkring en tredjedel eller möjligen något därutöver av det antal skiftesfall, som för närvarande dragas under högsta domstolen, efter införande av mellaninstans skulle fullföljas från denna. Till grund för sin beräkning har departementschefen lagt det förhållandet, att för närvarande omkring en tredjedel av de utav hovrätterna avgjorda vademålen, med vilka skiftesmålen närmast skulle vara att jämföra, underställas högsta domstolens prövning. Utskottet finner det ovisst, huruvida icke i fråga om skiftesfall avsevärt större del än en tredjedel av de i mellaninstans avgjorda målen skulle komma att fullföljas till högre rätt. Utskottet utgår härvid, liksom departementschefen, därifrån, att endast ett mycket ringa antal skiftesfall komme att stanna i mellaninstansen på den grund, att överklagande med hänsyn till nu gällande fullföljdsregler icke vore tillåtet.

Utskottet vill i detta sammanhang därjämte erinra om det förhållandet, att skiftesfall redan enligt gällande bestämmelser hava att passera en instansordning, vilken kan sägas innefatta tre instanser. Förrättningsman och gode män utgöra i vissa fall första instans och träffa i andra fall i första hand ett betydelsefullt avgörande.

Enligt utskottets mening kan vidare med skäl ifrågasättas lämpligheten av att låta skiftesmålen, innan de slutligt avgöras av högsta domstolen, passera en icke specialsakkunnig mellaninstans, vilket ju enligt propositionens förslag skulle bliva fallet, sedan de i första instans avdömts av en domstol med särskilt sakkunnig sammansättning.

Med hänsyn till vad ovan anförts finner utskottet avgörande skäl tala emot förslaget att införa ytterligare en domstolsinstans i skiftesfall.

De skäl, som ovan anförts mot inrättandet av mellaninstans i skiftesfall överhuvud, gälla icke med samma styrka beträffande sådana skiftesfall — huvudsakligen gräns- och äganderättstvister — som före jorddelningslagens ikraftträdande handlagts vid allmän domstol, eller beträffande ensittarmål. Antalet mål i dessa grupper är icke obetydligt. Dock torde det kunna förväntas, att talan i nyssnämnda grupper av mål i mindre omfattning än i de egentliga

skiftesmålen komme att fullföljas från mellaninstansen till högsta domstolen. För övrigt lärer det vara sannolikt, att ensittarmålen så småningom automatiskt komma att minska i antal.

Utskottet finner emellertid erforderligt, att, utöver den av årets riksdag beslutade åtgärden att tillfälligt utöka justitierådets antal, även andra åtgärder vidtagas för att hålla högsta domstolens arbetsbörda inom lämpliga gränser. Processlagberedningen har visserligen förklarat, att frågan om ändrad instansordning för skiftesmålen icke synes äga något direkt samband med spørsmålet om en allmän rättegångsreform. Det måste dock enligt utskottets mening anses möta betänkligheter att avgöra det nu föreliggande spørsmålet om åtgärder till begränsning av högsta domstolens arbetsbörda utan att dess sammanhang med frågan om förändringar av rättegångsordningen i dess helhet blivit klarlagd. I varje fall torde det vara lämpligt, att riksdagen beredes tillfälle att i ett sammanhang träffa ett val mellan de olika möjligheter till en sådan begränsning, vilka kunna stå till buds. Frågan om de åtgärder, som i sådant hänseende kunna vidtagas, finner utskottet böra göras till föremål för en skyndsam utredning.

Med hänsyn till den ståndpunkt, som utskottet sålunda intagit till den i propositionen nr 3 föreslagna lagstiftningen i dess helhet, finner sig utskottet icke böra ingå i detaljgranskning av de föreliggande lagförslagens särskilda bestämmelser.

På grund av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

a) att förevarande proposition icke måtte bifallas av riksdagen;

b) att riksdagen, i anledning av propositionen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt verkställa en allsidig utredning av frågan om de åtgärder, som böra och kunna vidtagas för att på varaktigt sätt förebygga, att mål i alltför stort antal balanseras i högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, var-till utredningen kan föranleda;

c) att motionerna I:99 och II:222 måtte anses besvarade genom vad utskottet under a) hemställt; samt

d) att motionen II:224 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 maj 1935.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, Bagge, Frändén**, *Sam Larsson, Gustaf Tamm, Lindhagen, Norman* och *Forsslund*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Linnér**, *Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Gardell* i Gahns, *Sandström* i Sollefteå och *Johanson* i Huskvarna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Särskilt yttrande

av herr *Lindhagen* beträffande motiveringen.

Frågan om minskning i högsta domstolens arbetsbalans, som förelagts riksdagen så många gånger, står åter på riksdagens dagordning bland annat genom propositionen nr 3. Den föreligger fortfarande utbruten ur sitt sammanhang med en ny rättegångsreform. Det gäller efter alla hitintills gäckade förhoppningar ett ytterligare experiment, nu genom en vittgående omläggning av skiftesväsendets rättegångsordning.

Efter en mer än hundraårig förberedelse förelades riksdagen emellertid år 1931 ett principbetänkande angående en rättegångsreform. Riksdagens yttrande därefter i ämnet avsågs att ligga till grund för ett slutligt i lagtext utformat förslag. De olika delarna av rättegångsreformen blevo därigenom sammanbundna i ett övertänkt sammanhang och därmed bereddes riksdagen slutligen en åskådlig överblick över det hela. Det synes då önskligt, att riksdagen efter principbetänkandets avlåtande ej utan synnerligt skäl, innan ett definitivt förslag föreligger, förelägges ytterligare partiella förändringar samt därigenom lätteligen bindes på förhand i sin handlingsfrihet vid det slutliga avgörandet.

Ett sådant partiellt förslag av allvarlig betydelse innefattas dock i den nu föreliggande propositionen. Jag är ense med utskottet, att propositionen ej bör bifallas.

*

Utskottet har redogjort för vad hitintills föreslagits och åtgjorts för minskande av högsta domstolens arbetsbalans. Det har *aldrig slagit i spann* eller åtminstone ej tillräckligt.

Den nu föreliggande hemställan är liksom de föregående huvudsakligen byggd på förbud att fullfölja ett mål till högsta domstolen, om det s. k. värdet, varom det tvistas, i penningar eller andra ägodelar eller i utdömda bötesbelopp understiger *1,500 kronor* enligt 1915 års penningvärde. Nämda år infördes nämligen sagda »summa revisibilis». Därtill lades sagda år för alla mål, med vissa undantag, den s. k. fullföljdsavgiften å 150 kronor. Den för-

stärktes med skyldighet att nedsätta ett lika belopp för att eventuellt betäcka motpartens kostnader i högsta instans. Allt detta i syfte att från fullföljd avhålla vissa parter, som lika väl som andra borde vara berättigade därtill. Dispens från förbudet att fullfölja talan kan beviljas men även det är förenat med omkostnader och medgives ej gärna.

Vid sidan av nämnda utväg har den ursprungligen mera betryggande besättningen av 7 ledamöter på varje avdelning inom domstolen i växande omfattning reducerats till 5 för ökande av avdelningarnas antal och därmed även arbetsprodukten. Allsidigheten i bedömandet får därigenom sitta emellan och slumpen kan lättare diktera det slutliga utslaget i en församling, där liksom annorstädes fallenheterna måste vara ganska olika. Att femmansavdelningar skola sysselsättas med ringare mål gör ej saken bättre. Penningevärdet blir även här utslagsgivande. Vad som synes ringa kan vara mycket för den det gäller. Och principen är gemenligen lika stor oavsett penningevärdet (jämför nedan sid. 57).

Till dessa två huvudsakliga utvägar har även lagts en *höjning, permanent eller tillfälligt, av antalet ledamöter i domstolen.*

Den högsta instansens anseende har givetvis ej kunnat höjas genom sådana nödfallsutvägar. Det skulle vara av intresse ur den senare synpunkten, att riksdagen något instruerades om vilka utvägar, som i främmande länder med mångdubbelt större befolkning tillitats för att skapa en enda högsta domstol för hela landet med bevarande av dess prestige inför folket.

*

Den nu föreslagna åtgärden offrar i än högre grad än den föregående dyrbara värden inom bestående rättegångsorganisation för den sekundära vinningen av minskning i högsta domstolens arbetsbalans på förenämnda omtvistliga vägar.

Den svenska jorden med dess naturrikedomar av skilda slag är grundvalen för det svenska samhället och dess medlemmars levnadsförhållanden. *Hur denna jord är brukad och fördelad för sina ändamål och främst för landets modernäring, jordbruket, är således en av landets viktigaste livsbetingelser.* Uppdragande av gränserna för denna jordfördelning och tryggande av tillbörlig besittning för naturrikedomarnas tillgodogörande måste vidare ske på marken samt upptecknas på kartor och andra dokument med ledning även av dylika äldre handlingar. Nutidens vacklan mellan principerna om skriftlig eller muntlig process ligger således undanskjuten från detta livsområde. Det är ostridigt nu som förut att jorddelningen är av en säregen natur, som kräver sin egen rättegångsordning. Denna har för ändamålet realiter redan nu *tre instanser*, men propositionen föreslår för jorddelningsmål *fyra instanser*, som ej förekommer för övriga mål.

Den *första instansen utspelas på marken* med lantmätaren och gode männen som domare. Det kan enligt tillkallad sakkunnigs uppgift inför utskottet antagas, att minst 90 % skiftesärenden avgöras definitivt på detta sätt. Föreskriven underställning till andra instansen, ägodelningsrätten, blir i dessa fall blott en form för säkerhets skull.

Tidslängden för denna förrättning på marken med åtföljande domslut är också i de egentliga skiftesmålen vida längre än som genomsnittligt förekommer för måls avgörande i landets ordinarie underrätter. De gamla skiftena i byalag, som nu för det mesta äro avslutade, togo ofta årtal. De nu vanliga delningarna av ett hemman gå i medeltal in på andra året, innan de avslutas.

Vad angår *kostnaderna* för sådana förhandlingar i syfte att giva envar av parterna sin rätt, stiga de till mångdubbla belopp mot vad en vanlig rättegång gemenligen kostar. Särskilt i skogsbygder med de långa avstånden har mången måst gå från gård och grund för de stora umgäldernas skull. Och ofta bli delägarna, såsom från lantmäteristyrelsen vitsordats, urstånd-satta att betala lantmätarnas arvoden. *Vad den svenska allmogen fått ut-härda i tålmod och pungslagning för att genom skiftesväsendet komma i okvald besittning av sin andel av den svenska jorden, därom har landets övriga befolkning icke någon aning.*

Från den grundläggande instansen för förrättning på marken går sedan ärendet i de egentliga skiftesmålen automatiskt till *ägodelningsrätten*, vilken, som namnet också bestyrker, inrättats särskilt för jorddelningsärenden.

Från denna åter har det tillåtits att gå direkt till *högsta domstolen*, såsom tredje och sista instans, utan andra hinder än dem, som ligga i kostnaderna för sakförare, ytterligare bevisning samt lösen för domstolens utslag. Detta är tillbörligt fortfarande. Icke blott med hänsyn till jorddelningskostnaderna i första instans. Vakhållning kring det lilla jordbrukarhemmet är även minst lika viktigt som kring de större jorddomänerna.

Det har således ansetts ändamålsenligt och skäligt att på detta område åtminstone vidhålla någorlunda *likheten inför lagen*. Det bör icke heller få komma i fråga att betunga jordens brukare och övriga skiftesdelägare i rättegångsväg med mer än tre instanser eller ytterligare utgifter utöver dem, som de sedan gammalt få i jorddelningsväg vidkännas till skillnad från andra, icke blott för egen del utan ock till samhällets gagn samt för andra samhällsklassers förseende med livsmedel och råvaror. Mot denna instansordning har icke heller någon erinran gjorts under förarbetena eller de slutliga överläggningarna om den nya jorddelningslagen av år 1926. Frånvaron av menings-skiljaktighet på denna punkt torde få tolkas, skriver lantmäteristyrelsen, såsom ett ganska övertygande bevis för att den i hundra år prövade instansordning, som från skiftesstadgan överfördes till jorddelningslagen, allmänt befunnits vara ur jorddelningssynpunkt så lämplig, att all diskussion därom ansetts överflödig.

Något bestridande av denna uppfattning innehåller icke den förevarande propositionen. Den står som sagt fortfarande på den ståndpunkten att för minskning av högsta domstolens balans *få offras värdefulla realiteter* och hundraårig välgrundad tradition. Detta bör icke av riksdagen kunna tillstyrkas. Även för högsta domstolens egen skull bör ett rationellare grepp omsider läggas på problemet utan rovbrytning på bestående värden och ett successivt äventyrande av en rationell organisation av domstolen.

Att inskjuta *hovrätterna* såsom en mellaninstans till högsta domstolen, i

vissa fall såsom sista instans, är väl en ganska utmanande nödfallsutväg. Ägodelningsrätterna äro ju på grund av sin sammansättning och grannskapet till den jord, varom är fråga, lika kompetenta som en hovrätt och enligt mångas mening mera skickliga att döma i ärendena. Konsekvensen av hovrätternas mellankomst vore väl då att låta även jorddelningsmålen gå från bedömandet ute på marken till de ordinarie underrätterna. För övrigt äro ju hovrätterna i detta fall anlitade blott för att automatiskt få bestämmelserna om fullföljdsavgift m. m. för rätt till fullföljd av talan till högsta domstolen tillämpliga även på jorddelningsmål. Varför då ej i stället *påbjuda samma avspärrning för ett direkt fullföljande såsom nu från ägodelningsrätt till högsta domstolen?* Därigenom undvikas ock svårigheter och utgifter för hovrätternas inpassning för den nya uppgiften.

Det är ock särskilt i detta fall för mycket begärt av riksdagen att i förhand binda sig vid konjunkturnordningar, som hindra riksdagen att vid de kommande avgörandena kunna se klart och inslä på de raka vägarna. Att vårdlösa roten och ändå ordna grenarna har som bekant i alla tider varit omöjligt.

Därtill kommer att förslaget lika litet som de tidigare insatserna inger någon visshet om att kvantitativt kunna avsevärt förbättra situationen för tillfället och än mindre lägga någon grund för en vederhäftig organisation av högsta domstolen. I de avgivna utlåtandena i ärendet kämpa förhoppning, ovisshet och misströstan med varandra. Det är väl icke lyckosamt att bota något ont med andra missförhållanden.

För övrigt — högsta domstolens arbetsbalans är för närvarande betydligt mindre än hälften mot vad den var 1915 (1,033 mål år 1934 mot 2,628 år 1915). Statistiken lär visa, att mål utan förtursrätt kunna för närvarande i högsta domstolen få bida sitt avgörande inpå andra året efter målets inkomst. Det är icke längre tid än som för närvarande de egentliga skiftesmålen få vänta redan i sin första instans till olägenhet för jordägarna. Må vi ock erinra oss att en myckenhet människor, som ej äro rättegångsparter, befinna sig i ett vida fruktansvärdare nödläge i mångahanda mätto utan att det anses vara någon som helst brådska att gripa sig an med deras sak.

Genom riksdagens *beslut i år om tillfällig ökning av domstolens arbetskrafter* har ju i alla fall ställts i utsikt, att den nuvarande balansen skall vara med året 1936 nedbragt till normala proportioner. Det må väl sålunda för ögonblicket vara tillräckligt. Visserligen har vid beräkandet av denna utsikt även medtagits vinsten av ifrågavarande propositions antagande. Härom yttrar emellertid vederbörande statsråd till statsrådsprotokollet, att »man torde kunna beräkna att årliga antalet till högsta domstolen inströmmande skiftesmål minskas med omkring 100; längre torde man icke våga sträcka förhoppningarna på denna lagstiftnings verkan». För en sådan tveksam och obetydlig vinning i överkant skulle således den nu ifrågasatta omläggningen av den svenska jordens skiftesväsende äga rum. Det må härvid även bemärkas, att riksdagen i år begärt en omdaning av biljuridiken. Genom denna förminskas och förenklas högeligen biltrafikprocesserna, om vilkas inströmning till högsta domstolen trots vidtagna restriktioner fortfarande klagats. Denna vinning

kommer att neutralisera förlusten av högst 100 skiftesmåls utestängande från fullföljd till högsta domstolen och kanske bereda domstolen en än större lättnad.

*

Även i utskottets skrivelseförslag under punkt B är jag ense med utskottet. Med stöd av en lång domareerfarenhet från landets alla domstolsinstanser skall jag dessutom tillåta mig några erinringar om de utvägar, som ifrågasatts och ytterligare kunna ifrågasättas i syfte att även rationellt minska högsta domstolens arbetsbörda och balans. Detta delvis även utan föregripande av det slutliga förslaget till en rättegångsreform. En sådan framställning kan ock betraktas som en komplettering för min del av utskottets betänkande.

De åtgärder, som under årens lopp vidtagits för en ökning av högsta domstolens arbetsprodukt och en minskning av dess arbetsbörda, skildras i 1935 års proposition nr 8 sid. 3—7. Till denna redogörelse hänvisas därför. Vad som i propositionerna 3 och 8 föreslås för avhjälpande av den nuvarande balansen och diskussionen därom i högsta domstolen och lagrådet, inskränker sig till att påkalla skärpt permanent förbud redan nu att fullfölja mål till domstolen (propositionen nr 3) samt tillfällig förstärkning av antalet ledamöter (propositionen nr 8).

Det bör antecknas, att i propositionen om ökning av antalet ledamöter har *justitieministern* (sid. 13) bemött en av vissa ledamöter i domstolen uttalad farhåga att, därest framdeles balans ånyo skulle uppkomma, ett nytt provisorium av liknande art skulle tillgripas. Däremot framhåller justitieministern »att i samband med genomförandet av rättegångsreformen frågan om fullföljdsrätten till högsta domstolen lär kunna förväntas vinna en sådan lösning, att *en situation liknande den förutvarande ej skall behöva uppkomma*». Detta perspektiv utgör en varning mot att nu i förhand binda riksdagen vid en sådan i flera avseenden irrationell och på samma gång till verkan obetydlig omgestaltning av rättegångsväsendet som föreslagits i propositionen nr 3. Den bör ej i förväg nu i blindo genomföras. Uttalandet utgör tillika en uppfordran till, att riksdagen redan år 1935 får några erinringar om vad som för uppfyllande av justitieministerns förhoppningar kan förväntas komma under övervägande. Åtgärderna kunna vara dels organisativa och dels preventiva.

Organisativa åtgärder.

1. Förordnande enligt instruktion av president för domstolen och ordförande på avdelningarna.

Även uti rättsskipningen ligger det betydelsefullaste i *det personliga*, som besjalar apparaten, och icke uti mekaniseringen. Domarnes hänförelse för det materiellt rättvisa, omsorg att skydda den svage och förtryckte och nitälskan att förekomma balanser, vittnenas inre kallelse att omtala vad som är sant utan räddhåga och partisinne, parternas känsla av förpliktelse att hålla sig till saken och dess rätta sammanhang, sakförarnas levande insikt om fullmäktigskapets uppfordran att stödja parterna i en sådan självövertvinnelse,

allt detta är de främsta förutsättningarna för en god rättsskipning. Där de förefinnas betyda formerna mindre. Där de saknas kommer även den mest fulländade teoretiska byggnad att i mycket bliva ändamålslös. Rättsskipningen är sålunda främst beroende av samhällstillståndet och medborgarnas fal-lenheter i allmänhet.

Den främsta utvägen även i sådant fall som detta bör väl ligga i en vädjan till de andliga krafterna, innan man i blindo kastar sig i armarna på maskinella och följaktligen mer eller mindre irrationella anordningar. Jag menar domstolens eget intresse att balanser ej uppstå. En ordförande med ansvar kan utöva stort inflytande i en sådan karaktärsfråga. Det blir väsentlig skillnad i arbetets produktivitet om man leder överläggningen eller avvaktar den tidpunkt, då samspråket avstannar. Han bör taga initiativ till sammanfattande formuleringar samt hovsamt avböja överläggningens gagnlösa utsvävande till sidofrågor och oviktiga detaljer. Därigenom åsidosättes icke grundlig behandling. Den befordras tvärtom.

Jag har själv livlig erfarenhet av vad arbetsledningen och den goda viljan i en domstol betyda. En avsevärd tid tjänstgjorde jag såsom ledamot i Svea hovrätt på »Törnquistiska divisionen». Dess ordförande, hovrättsrådet Törnquist tillät ej, att någon balans fick uppstå. Detta nit avsmittade sig på övriga ledamöter. Balanser uppkommo icke. Den törnquistiska divisionens arbetsprodukt översteg vida övriga divisioners, vilket väl väckte förargelse men icke efterföljd på övriga divisioner. Denne legale ordförandes lugna och målmedvetna arbetsledning är ett av mina vackraste minnen från domstolarna.

I högsta domstolen, där jag sedan tjänstgjorde som revisionssekreterare, d. v. s. föredragande, satt som ordförande slumpvis den i tjänsten äldste ledamoten. En föredragande plägade då före en föredragning höra sig för vem som kunde förväntas tjänstgöra som ordförande. Av erfarenhet visste vi nämligen att därav kunde bero, huru många mål man borde vara beredd på. Under min första föredragning i domstolen blev arbetsprodukten vida större än som uppnåddes vid senare föredragningar. Detta var resultatet av det initiativrika och besinningsfulla sätt, varpå ordförandeskapet utövades av justitierådet Svedelius, som då tjänstgjorde för sista gången. Med honom utgick, kan man säga, en berömd patriarkalisk epok i domstolens historia.

I högsta domstolen är som sagt ingen ledamot utsedd att såsom president övervaka arbetet i dess helhet. Icke heller utfärdas särskilda förordnanden på ordförandeskap för avdelningarna.

Enligt *arbetsordningarna för hovrätterna* utnämner Kungl. Maj:t en president för varje hovrätt. Ordförande och v. ordförande å divisionerna förordnas av Kungl. Maj:t under högst 5 år. Presidenten skall därförinnan till förordnandet föreslå »lämplig ordinarie ledamot».

2. *Skyldighet att föredraga uppkommen balans före sommar- och julferier.*

Vidare stadga hovrätternas arbetsordningar, att före början av divisionens ledighet under sommarferierna och julferierna skola samtliga å division lottade

mål vara föredragna. Presidenten äger medgiva undantag med hänsyn till visst måls vidlyftiga eller invecklade beskaffenhet, men skall då målet föredragas så snart ske kan efter ledighetens eller julferiernas slut. Skulle väsentlig ökning av antalet inkommande mål eller eljest svårighet möta att iakttaga förenämnda bestämmelser äger hovrätten anmäla det hos Kungl. Maj:t, som då vill vidtaga de åtgärder till vilka omständigheterna föranleda. Därvid syftas givetvis främst på eventuellt tillkallande av tillfällig eller permanent ytterligare arbetskraft.

Dessa föreskrifter tillkommo 1929 på initiativ av de tre hovrättspresidenterna. Förslaget tillstyrktes av samtliga ledamöter i hovrätten över Skåne och Blekinge, allenast av en ledamot i Göta hovrätt samt av en avsevärd minoritet i Svea hovrätt. Numera avhöres ingen balans i hovrätterna. Den forna dagtjänstgöringen å 4 timmar vid session överskrides ofta, och ferierna äro räddade. Vad som med god vilja kunde frivilligt utföras av Törnquistarna i Svea hovrätt, det har nu med arbetsordningens hjälp gått i lös även på alla hovrättsdivisioner. Där ser man vad organisationen av en ansvarig ledning kan uträtta.

Högsta domstolen är en mänsklig inrättning av enahanda slag, och de ovan nämnda erfarenheterna även från högsta domstolen giva belägg på att en effekt av samma slag skulle ernås, om domstolen enligt förordnande av Kungl. Maj:t erhöi en president för hela domstolen och ordförande för avdelningarna med uppgift att organisera arbetet. Helst borde även här utses »lämpliga personer». När det tillkommer Kungl. Maj:t i konseljen att utnämna justitieråden bör väl också därmed följa en befogenhet eller man skulle kunna säga även skyldighet att giva denna areopag en ledning och en arbetsordning, som är oundgänglig.

Under de många förhandlingarna om högsta domstolens arbetsbalans har även denna utväg ifrågasatts. År 1905 väcktes dessutom av mig en motion i frågan, och år 1913 framfördes den av justitieombudsmannen. Ringa avseende har allt hitintills fästats vid denna kardinala utgångspunkt för undvikande av balanser, som ligger i domstolens karaktärsdaning och självansvar.

I underrätterna är sedan gammalt ordnat så att någon balans ej kan uppkomma. Oförmodade tillströmningar av betungande arbetsuppgifter få dessa domstolar klarera genom tätare eller förlängda sessioner och ökat hemarbete. Det får alltid gå för sig. Endast inför en övermäktig tillströmning av nya mål instiftas en tillfällig eller permanent förstärkning av arbetskrafterna. Någon balans får i varje fall icke förekomma.

Även hovrätterna ha genom inrättandet av en ansvarig ledning kommit fram till samma ordning. En mäktig *hjälp mot uppkommande balanser skulle vinnas, om motsvarande ordning infördes också i högsta domstolen.* I utlandet går det för sig eller rättare sagt är det oundgängligt, så ock i våra grannländer. Högsta domstolen har längre ferier än numera äro tillåtna i andra instanser även på de högsta posterna, och statsråden ha inga lagstadgade semestrar alls. Man behöver dock icke befara att med en ansvarig arbets-

ledning semestrarna i högsta domstolen lika litet som i hovrätterna behövde trädas för nära.

En sådan reform kan genomföras genast. Det lär knappast kunna undgås, att den kommer att ingå som en del i de perspektiv, som av justitieministern hoppats skola leda vid rättegångsreformens slutliga avgörande till förekommande av all vidare balans inom högsta domstolen.

3. *Indragning av lagrådet.*

Högsta domstolen erhöll 1809 uppdrag att vid sidan av sin huvudsakliga uppgift även avgiva utlåtande över lagförslag. Domstolens nämnda granskningsplikt blev med tiden outhärdlig för dess rättsskipningsuppgift. I sammanhang med inrättandet av en regeringsrätt år 1909 avlyftes laggranskningsuppgiften på ett lagråd, bestående av tre justitieråd jämte en främling från regeringsrätten. Enligt § 21 i regeringsformen tillkommer det lagrådet »att avgiva utlåtande över de förslag till stiftande, upphävande, ändring eller förklaring av lagar eller författningar, vilka för sådant ändamål bliva av Konungen överlämnade». Medlemmarna utses av högsta domstolen och regeringsrätten. Något urval med hänsyn till kompetens för viss uppgift behöver icke ske. Enligt en särskild lag går tjänstgöringen i lagrådet i viss tur mellan högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter.

Lagrådet är icke mera kompetent än regeringens kommittéer och lagberedningarnas jurister att bedöma behovet av en lagstiftning och det sakliga innehållet. Sällan eller aldrig har lagrådet lika litet som högsta domstolen påkallat en utvidgning av ett lagförslags idéinnehåll. Beträffande lagparagrafernas formella avfattning framkommer lagrådet ofta med anmärkningar, som föranleda gemenligen obetydliga jämkningar i lagtexten. I mån av behov tillgodoses väl denna formella överarbetning mera praktiskt genom en förstärkning av justitiedepartementets lagbyrå. Detta är sedan länge en allmän uppfattning bland dem, som syssla med dessa saker. Dessutom lär denna formellt juridiska granskning föranleda ett tidsödande sysslande med småsaker. Ätminstone brukade förr de föredragande i lagrådet ej spara på beklaganden däröver. Högsta domstolen var mera uppfordrad, sades det, att påskynda förhandlingarna för att ej göra för stort avbräck i sin egentliga uppgift.

Särdeles bekymmersamt är det hinder brådskande lagförslags slutliga avgörande röna genom lagrådets påbudna granskning.

Flera gånger har ifrågasatts lagrådets avskaffande av nämnda skäl. Regeringen lät ock en gång under justitieminister Löfgrens tid förstå, att den vore betänkt på att begränsa lagrådets befogenhet. Ätminstone borde, menade man, de s. k. sociala lagarna undantagas från rådets laggranskning. Nu på senare tid ha lagrådets tre justitieråd delvis återförts till att tidvis biträda inom högsta domstolen med rättsskipningen. De äro redan på återväg till fadersfamnen.

Lagrådet har icke någon motsvarighet i andra länder. Dess granskning anses även hos oss obehörlig i fråga om grundlagar, kommunallagar samt många

andra författningar, som mer eller mindre äro av lags natur. Den konstitutionella garanti, som 1809 års lagstiftare trodde sig här böra skapa, är icke blott ganska betydelslös utan ock ett stort hinder och ej heller vid behov lagd i de rätta händerna. Institutionen har blommat ut. Den är icke längre för vår tid något dyrbart arv, som måste fortfarande vårdas.

Det är således av vikt, att — gärna under salut — avtacka denna spärrfästning i vår tid mot de mänskliga behoven på deras nog så tunga väg ändå till och genom statsmakterna.

4. Vikarier för justitieråden vid förfall.

Denna fråga har lösts genom att för varje vecka i allmänhet fyra justitieråd äro avkopplade från rättsskipningen och indelade till så kallade suppleanttjänstgöring. För justitieråd kan nämligen vikarie icke förordnas, utan hela tjänstgöringen måste uppehållas av de ordinarie befattningshavarna.

Härom yttras i propositionen nr 8 följande: I den mån de till suppleanttjänstgöring indelade icke behöva inträda i tjänstgöring å sessionsrum vid förfall för annan torde suppleantveckan utnyttjas till läsning av cirkulanta mål, förberedande av plenum samt litteraturstudier m. m. Under måndagen i suppleantveckan ha de därjämte att tjänstgöra under justeringen av föregående veckas protokoll. Två av de till tjänstgöring å domstolens sju mannaavdelning indelade ledamöterna bruka, när deras närvaro icke erfordras för saker, varöver minst sju skola döma, i stor utsträckning anlitas som suppleanter vid förfall för ledamöter å andra avdelningar. Då vid förfall för ledamöter behov av ersättare uppkomma samt ersättare icke kunna erhållas i nyss angiven ordning, ha de ledamöter, som äro indelade till suppleanttjänstgöring, att inträda i tjänstgöring. Dylik tjänstgöring kan komma i fråga för ledamot även å tid då han åtnjuter semester.

Den vanliga utvägen vid förfall för befattningshavare på alla områden är ju att det förordnas en vikarie just för det då uppkomna behovet. I andra länder, även i våra grannländer, upprätthållas vikariat på detta sätt även i ländernas högsta domstolar. Där går det för sig. Givetvis går det för sig även här likaväl som det kan förordnas extra justitieråd för avarbetande av en balans. Erinringar härom hava ock förekommit under tidigare förhandlingar om domstolens balans.

Dessa fyra ledamöter av domstolen, utöver de tre som delegerats till lagrådet, äro således skilda från rättsskipningen även under längre tid än som åtgår för vikariatet eller för hela tiden, om något förfall för annan ledamot ej inträffar. Genom förordnande av vikarier efter behovet skulle en del av de fyras arbetskraft återbördas till rättsskipningen. Huruvida justitieråden i allmänhet behöva någon ytterligare ledighet utöver sina semestrar, är jag ej i tillfälle att bedöma. Detta får bli en sak för sig. Tidsbehovet kan dock ej bli lika långt, som nu bestås, om vikariatet ombestyras på annat sätt.

5. *Dispens från förbud mot rätt till fullföljd i högsta domstolen.*

Mål, som skola stanna i hovrätten, kunna jämlikt 30 kap. 13 och 17 §§ rättegångsbalken genom dispens få fullföljas till högsta domstolen. Denna prövning är uppdragen åt en särskild avdelning av högsta domstolen, bestående av tre justitieråd.

Således *en tredje avkoppling* av ett antal justitieråd från rättsskipningen. Dessa ledamöter komma åtminstone under viss tid ej heller till användning för vederbörligen fullföljda måls prövning. En annan svårighet är att avgöra, huru vidlyftig en föredragning bör vara över inkommen ansökan om dispens.

Dessa omständigheter leda uppmärksamheten till en utväg, som skulle bespara arbete och bereda ett sakkunnigare bedömande. Det har nämligen ifrågasatts, att man bör begagna sig av den fullständigare kunskap om målet som redan förefinnes inom den avdelning i vederbörande hovrätt, som avgjort detsamma. En sådan prövningsrätt läter vara lagd hos engelska mellaninstanser, som dömt i målet, och engelsmännen äro ju kända att vara ett praktiskt folk.

Det kan väl icke vara annat än övervägande lämpligt, att hovrätterna övertaga denna uppgift. Hovrätten sitter redan inne med ingående kännedom om hela saken, och medverkan i prövningen sker från ett större antal ledamöter. Man har ock ansett det icke behöva befaras, att hovrätterna skulle vara benägna avslå dispensansökningar för att det egna domslutet måtte bli gällande. Snarare skulle en benägenhet göra sig gällande att i tveksamma fall hellre låta saken gå vidare för att hovrätten ej skulle bli misstänkt för partiskhet. Detta är endast en fördel, då det måste anses riktigt, att ansökan om rätt till fullföljd hellre bör bifallas än avslås i tvelaktiga fall. Sådana misstankar böra för övrigt motvägas av lika ogrundade misstankar, att medlemmar av högsta domstolen gärna vilja minska tillströmning dit av mål.

6. *Antalet ledamöter i högsta domstolen.*

Det upprepas ofta såsom ett axiom att högsta domstolen bör bestå endast av ett litet antal ledamöter. Endast ett fåtal lagkunnige i landet äger, säges det, den erforderliga kompetensen, och rättsskipningens enhet äventyras också.

Emellertid har antalet ändock oavslåteligen ökats om än varje gång med beklagande. Någon annan utväg har ej kunnat betvingas. Ibland har för balansens avhjälpande förordnats en extra kontingent med betonande att förordnandet måste upphöra inom kortare tid. När den tiden utlupit ha de extra platserna gjorts till ordinarie för att möta ett fortfarande föreliggande behov. Någon förnimmelse att rättsskipningen genom detta blivit sämre i och för sig har icke försports. Rättsskipningens enhet äventyras ju ock i den mån domstolen arbetar på avdelningar eller en avdelning besättes med nya krafter i stället för de avgående. Möjligheter till enhetlig rättsskipning står väl å andra sidan alltid kvar genom föreskrivna plenarsammanträden.

Om det gäves en utväg att väga kompetenserna på guldvikt i stället för efter växlande justitieministrars vanskliga urval, skulle nog i landet stå till buds

ett myller av domare jämte advokater och professorer med ungefär lika god kompetens till justitierådsbefattning som alla de generationer, vilka nått denna befördran med riklig omväxling av skilda egenskaper.

Under sådana förhållanden synes det mig ej äventyrligt att avhjälpa tillfälligt en balans med tillkallande av extra bisittare i domstolen. *I detta fall kunde i stället för fyra gärna ha föreslagits flera, så att bekymren försvunnit för tillfället.*

Det gives emellertid en omständighet, som gör ett utnämnt justitieråd kompetentare än han var i en mera underordnad befattning. Det är ansvaret att döma i sista instans, som eggas till större eftertanke och mera överblick. Gärna må ock medgivas, att många avdelningar även ha sina skuggsidor. En sådan mångfald försvagar ansvaret. Det s. k. divisionsansvaret är icke lika pålitligt som det individuella.

7. *Antalet ledamöter å varje division.*

Regeringsformens 22 § stadgar alltsedan 1809, att »uti högsta domstolen kunna ringare mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense. Över viktigare saker skola minst sju döma». För närvarande finnes blott en avdelning med sju ledamöter och i övrigt tillsättas avdelningarna ordinarie såväl som extra med allenast fem och någon gång fyra ledamöter.

Uti professor Malmgrens edition av grundlagarna står i kommentaren under nämnda § om ringare mål följande: »Dit höra i själva verket de allra flesta. Till de viktigare saker, över vilka minst sju skola döma, de s. k. sjumansmålen, räknas nämligen i praxis egentligen endast mål, som innebära tillämpning av grundlagarna, lagförklaringsärenden samt mål angående ådömande av livstids straffarbete, däremot inga som helst civilmål.»

Detta är verkligen en anmärkningsvärd skillnad, som »enligt praxis» gjorts mellan grundlagens ringare mål och viktigare saker. Det ser nästan ut som om ävlan efter balansers förekommande och nedbringande begagnat sig av en fri tolkning av nämnda två begrepp. 1915 års reform ville med det bekanta skiljemärket 1,500 kronor skilja bagatellsaker, som fingo stanna i hovrätten, och viktigare saker, som fingo gå till högsta domstolen. Nu finner man, att även de senare i tillämpningen blivit graderade till bagatellmål.

Här framträder således *en ny angelägenhet, nämligen att återställa avdelningarnas medlemsantal efter grundlagens anvisning.* Kommer den slutliga reformen att bestå uti att endast viktigare mål få dragas inför högsta domstolens prövning, måste alla avdelningarna vara organiserade med sju ledamöter.

Det är ock enligt sakens natur fullkomligt riktigt. Presidenten Staël von Holstein i Göta hovrätt skrev en gång, att ett kollegium bör äga så många ledamöter, att det kan beräknas, att åtminstone en förstår sin sak. Det ligger något i detta. Med flera ledamöter kan man bättre påräkna, att skilda viktiga synpunkter komma till tals och bli va föremål för överläggning. Med

fem ledamöter äventyras mera förhastade, ej tillräckligt kunniga beslut. Grundlagen har säkerligen funnit det rätta talet medlemmar, som det vill till för ett någorlunda betryggande bedömande av »viktigare saker». Det måste finnas en gräns även för nödfallsåtgärder och kompromisser. Högsta domstolens anseende och rättssäkerheten få ej förspillas av dem.

Restriktiva åtgärder.

8. *Summa revisibilis och vad därmed äger sammanhang.*

Den såväl principiellt som praktiskt mest betydande åtgärden för avskärande av vissa mål från fullföljd till högsta instans beslöts 1915. Efter voteringar i båda kamrarna om en regeringsproposition i ämnet bestämdes nämligen, att förmögenhetsmål till ett värde under 1,500 kronor ej fingo överklagas. Då ifrågasattes emellertid ingen rubbning i fullföljden av jorddelningsmål.

Ett klart penningstreck infördes sålunda i fråga om tvistens värde men icke nödvändigtvis markerande också parternas förmögenhetsförhållanden. Emellertid pekade det i alla fall jämväl i den riktningen. Herrar Schotte och Petersson i Södertälje yttrade ock i reservation till lagutskottets utlåtande (nr 15) att »högsta domstolen blir med höjningen av denna summa allt mer och mer uteslutande fåtalets domstol».

Samtidigt med propositionens avlämnande i riksdagen uttalade sig Nordamerikas förenta staters president om nödvändigheten av en rättegångsreform bland annat på följande sätt:

»Jag hör icke till dem, som tvivla på domstolarnas vare sig flit, kunskaper eller samvetsgrannhet, men jag säger, att de hava en mycket gammalmodig metod i sin verksamhet. Jag vet, att Förenta staterna i sina rättsförhandlingar är många decennier efter varje annat civiliserat land i världen, och jag påstår, att det är en överhängande och bjudande uppgift för oss att bringa rättelse härutinnan, emedan rättsskipningens snabbhet och kostnadsfrihet samt det lätta tillträdet till densamma är den största delen av rättvisan själv. Om man behöver vara rik för att få rättvisa i följd av omkostnaderna för själva processen, då finns det icke någon rättvisa alls.»

Högsta domstolen har nu ansett att för en snabbare rättsskipning skulle en ytterligare begränsning av fullföljdsrätten till högsta domstolen vara den närmast till hands liggande och för en varaktig förbättring mest effektiva åtgärden. Några ledamöter erinrade, om icke summa revisibilis skulle kunna höjas åtminstone till överensstämmelse med det penningvärde, som var gällande vid dess införande 1915.

För dem som gillat 1915 års insats är ju det senare en konsekvent väg. 1915 års penningvärde 1,500 kronor har beräknats motsvara 2,800 kronor för närvarande. Mot ett modigt förslag till en sådan höjning kan icke riktas invändningen, att den innefattar något nytt. Vederbörande synas dock ej våga en sådan utväg såsom »utsiktslös». Därmed har emellertid också satts ett mäktigt frågetecken för 1915 års beslut såväl till principen som till beloppet.

Inför en sådan situation upprullas således här spörsmålet om *högsta dom-*

stolens organisation i hela dess vidd. Så var ock förhållandet med 1915 års förslag och jag tillåter mig hänvisa till mitt principutlåtande därom till lagutskottets betänkande nr 15 vid sagda års riksdag (sid. 52—70).

Att den allmänna meningen kommer att ställa sig ovillig mot en ytterligare inskränkning i fullföljdsrätten på förenämnda väg är nog sannolikt. Häremot skulle endast kunna erinras, att domstolarna även i övrigt företrädesvis äro till för dem, som ha råd att betala kostnaderna. Och de flesta missnöjda torde icke ens nå fram till underrätterna.

För att få en rätsida på denna sak, synes kunna med synnerligt fog göras gällande, att *om hovrätten är god nog som sista instans för ett förmögenhetsmål till ett värde under 1,500 kronor, så är hovrätten god nog såsom sista instans även för övriga förmögenhetsmål.* Och än vidare, om de förra målen såsom vederlag dock kunna få fullföljas genom dispens efter prövning, så kunna lika väl också de övriga förmögenhetsmålen nöja sig med en sådan granskad klagorätt. Med andra ord *inga förmögenhetsmål skulle få fullföljas från hovrätterna utan en förberedande granskning om de kunna anses förtjänta därav.*

De nu gällande bestämmelserna i 30 kap. 13 § rättegångsbalken för dispens medgiva att talan skall få äga rum, när det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt eller där parten visar, att talans fullföljande för honom skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål, varom fråga är. Om samtliga förmögenhetsmål skulle få fullföljas genom dispensvägen synes ordet »synnerligen» böra bortfalla. Jämväl i övrigt bör granskas utformningen av de fall, i vilka talan bör få äga rum. Formuleringen bör ock förtydligas så att den inbegriper även ny lagtolkning eller rättstillämpning i stället för gamla prejudikat, som enhetligt tillämpats.

Frågor om *personliga förhållanden* i viktigare i lagtexten uppräknade avseenden böra åter få gå till högsta rätt utan förprövning, vilken däremot skulle äga rum i övriga personliga frågor.

Detta syftar till en rationell klyvning mellan tvister om ägodelarna och mål, som beröra personlighetsförhållanden. Detta föreslogs av mig redan 1915. Det synes ock ha förordats i högsta domstolen av justitierådet Seth, som ock åberopat förslag i Norge.

Den ofta föreslagna *konformitetsprincipen* kan jag på grund av erfarenhet ej vidare tillråda även om, såsom bör ske, kräves fullständig enighet om slutet i de båda lägre domstolarna utan skiljaktig mening i sak i underrätt och hovrätt. Principen bygger ej heller på något ideellt underlag utan på en slump. Statistiken visar ock, att en avsevärd procent sådana mål ändras i högsta domstolen, varvid dock kanske ej hänsyn tagits till skiljaktiga meningar. Det gives särdeles viktiga mål, där en enhällig högsta domstol stått emot enhälliga underrätter.

Uppmärksamheten bör också riktas på *hovrätternas kompetens* att i sista hand avgöra mål. De äro av någon anledning ibland formellt anlagda och laga mången gång ogärna efter lägenheten. I all synnerhet ligger fara för handen, om hovrätten, såsom nu synes tillämnas, omläggas allt mer till en upp-

fostringsanstalt för unga jurister för utrönande av deras lämplighet till befordringar. Ätminstone ordförandena på hovrätternas divisioner böra äga vad man skulle kunna kalla högsta domstolskompetens.

9. Nådemålen.

Att giva nåd i brottmål är förbehållet Konungen i statsrådet. Det är således undandraget högsta domstolens avgörande. En sådan ordning ligger ock i sakens natur. Lagskipningssynpunkter böra ej dominerande spela in i avgörandet. Högsta domstolens uppdrag att avgiva yttrande över alla nådemål leder lätteligen till, att i regeln benådningsfrågan i själva verket avgöres av domstolen.

Av dessa skäl och då föredragningen och justeringen av nådemålen också inkräktar på högsta domstolens arbetstid har från olika håll och icke minst inom domstolen påkallats, att även dessa mål måtte skiljas från domstolens prövning, därest ej särskilt yttrande från domstolen i något undantagsfall infordras. Vi föredragande på min tid i högsta domstolen hyste samma åsikt på grund av våra erfarenheter.

Då nu letas efter utvägar att förekomma balans i högsta domstolen, bör väl detta ofta återkommande krav nu omsider kunna vinna beaktande. Detta så mycket mer som här ej behöver tillgripas utvägen att falla tillbaka på skillnad mellan fattiga och rika mål. Reformen är på väg genom indragning av de två justitieråd, som förr skulle i nådemål ta plats i konseljen.

10. Minskning i tillströmningen av trafikmål.

Bland de mål, som enligt propositionen ansetts särskilt böra drabbas av restriktioner i fullföljdsrätt, voro trafikmål och jorddelningsmål.

Vad trafikmålen angår har vid denna riksdag på enhälligt tillstyrkan av första lagutskottet samt genom beslut enhälligt i första kammaren och i andra kammaren med 70 röster mot 63 förordats en omläggning av biljuridiken, vars villovägar hitintills föranlett en myckenhet processer med oavlåtliga subtila voteringar mellan instanserna och inom desamma. Efter det den sålunda av riksdagen tillstyrkta saneringen kommit till stånd, minskas bilmålen ofantligt och deras behandling förenklas. Där har riksdagen i år själv redan erinrat om det rationellaste och rättvisaste sättet för nedbringande av bilolyckors inströmning till högsta domstolen.

Det bör kunna förväntas proposition redan till nästa riksdag i denna viktiga angelägenhet.

11. Rättegångsmissbruk.

En sak, som icke får lämnas utan uppmärksamhet, är ett inskridande mot en fullföljd av talan utan laga skäl eller möjlighet till fullföljd av talan i uppenbart uppsåt att därmed uppehålla motparten att komma till sin rätt. En sådan avsikt, i och för sig rättsstridig, leder ofta till stora förluster och lidanden för den andra parten.

Rättegångsbalken i 1734 års lag har i kapitlet 29 stadgat bötespåföljder för rättegångsmissbruk i alla instanser. Tillämpning härav synes åtminstone på senare tider sällan förekommit förmodligen på grund av svårigheter att bedöma om ond vilja föreligger eller icke. Några enstaka gånger har dock detta lagrum kommit i bruk och själv har jag i Svea hovrätt varit med om att en eller kanske flera gånger fälla klagande till böter för ohemul klagan över ålagd betalningsskyldighet i växelmål.

Där förprovning för rätt till fullföljd av talan kommer att äga rum, blir givetvis redan i sådan ordning en ohemul klagan avvissad. Då jag ej medhunnit att bilda mig en uppfattning om de framkomliga vägarna för att ur ovannämnda synpunkt ytterligare komma till rätta med en ohemul klagan, har jag endast velat fästa uppmärksamhet även på denna angelägenhet till övervägande i hela dess vidd.

12. *Prövning endast av rättsfrågan.*

Om ingen enighet kan vinnas om en rationell organisation av fullföljd talan till högsta domstolen med bibehållande i stora drag av jämlikhet mellan olika förmögenhetsklasser, återstår väl till sist att överväga begränsning av rätten till fullföljd att omfatta endast rättsfrågan. Så är ju saken ibland ordnad i andra länder, och även hos oss har denna utväg ofta varit på tal.

Även i ett sådant fall kan förprovning ifrågasättas.

Det är för övrigt icke obefogat, att parterna tvingas framlägga sin bevisning i de två första instanserna. Endast sådan ytterligare bevisning, som nu kräves för vinnande av resning, borde, om det måste gå därhän, kunna tillåtas. Erfarenheterna från utlandet giva förmodligen vägledning, hur en sådan begränsad fullföljdsrätt bör organiseras rättvist och överkomligt på samma gång.

Reservation

av herrar *Sam Larsson, Norman, Forslund, Magnusson* i Kalmar, *Hage, Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken, vilka yrkat, att utskottet skulle hemställa,

a) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt

b) att motionerna I: 99 och II: 222 samt II: 224 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Propositionens lagförslag	1
Historik	13
Förslag angående mellaninstans i skiftes mål	27
Organisationsnämndens skrivelse år 1931	27
Departementsförslag i ämnet år 1934	29
Lämpligheten av ändrad instansordning beträffande skiftes mål	30
Mellaninstansens organisation. En eller flera domstolar?	40
Tillfällig åtgärd för minskning av högsta domstolens arbetsbalans	43
Utskottets yttrande	45
Särskilt yttrande av herr Lindhagen	48
Reservation	62
